

40 ÉV



**A Gyomaendrődi
Lenin Tsz
40 éves története**

40 ÉV

**A Gyomaendrődi Lenin Tsz
40 éves története**

Gyomaendrőd, 1988.

Lektorálta:
BALÁZS ISTVÁN

Szerkesztette:
HORNOK ERNŐ



Előszó

A termelészövetkezeti mozgalom életében jelentős eseményhez érkeztünk. Négy évtizede alakultak tömegesen a mezőgazdasági termelészövetkezetek, közöttük jogelődünk, a Petőfi Szövetkezet, 1948. szeptember 26-án. Akkor apáinkat kegyetlen dologra ösztökölték. Azt bizonygatták nekik, hogy saját maguk és családjuk jövőjének érdekében váljanak meg nehezen szerzett állataiktól, eszközeiktől és földjüktől. Nehéz volt ezt akkor elhinni, és sokszor csak erőszak árán lehetett őket a közösbe kényszeríteni. Nehéz időszak volt ez azoknak is, akik csak saját munkájukat tudták a közösbe vinni, és azért cserébe kenyerét, megélhetést vártak. Vajon ki gondolt arra, hogy négy évtized után azokat az eseményeket megünnepeljük, és hogy a fájdalom, az esetenkénti megaláztatás feledéséhez ennyi idő is elegendő lesz.

A negyven év tehát elsősorban az itt élő és dolgozó tagok története. Ahhoz, hogy a parasztember jellemét, mentalitását jól tudjuk jellemezni, visszanyúlunk a táj történelmének kezdetéhez. Az évszázadok viszontagságai, a természettel vívott harc alakította azt az embertípust, amilyenek most vagyunk, ahogy ezt a negyven évet alakítottuk. A könyv emberek sorsának, életének bemutatásával, az emlékek felidézésével igyekszik többé-kevésbé igaz képet adni a szövetkezet történetéről. Megszólaltatja az alapítókat, akiknek a mai életünk néha érthetetlen, a fiatalokat, akiknek a múlt nehezen érthető, és esetenként mosolygató. A könyv célja tehát nem egy szervezet számszerű tényeinek merev feldolgozása, hanem főként annak az útkeresésnek a bemutatása, amely a kezdeti hibák és torzulások után végül is elvezetett a kor követelményeivel, a tagok igényeivel összhangban álló szövetkezet kialakulásához.

Álljon itt tehát történelmünk rögeinek egy porszeme úgy, ahogy az megtörtént, ahogy arra emlékezünk.

DR. IVÁNYI LAJOS
tsz-elnök

Endrőd

A XIV. század végén Békés vármegyében öt uradalom volt: Gerla, Gyula, Körösladány, Szentandrás és Sima. Endrőd mai területe a gyulai uradalomhoz tartozott, melynek alapítója az 1387-től 1437-ig uralkodó Zsigmond király volt. Az uradalom birtokosai a Losonczyak, majd később a Maróthy család. Az adománylevélben felsorolt ötvenegynéhány település neve közt Endrőd ugyan nem szerepel, de a közeli települések — Keresztúr és Kondoros — odatartozása bizonyossá teszi Endrőd területének birtoklását is. A tulajdonos család kihalásával az uradalom 1476-ban Mátyás király birtoka lett, aki hamarosan fiának, Corvin Jánosnak adományozta a területet. Corvin — pénzügyi gondjai miatt — 1490-ben a békési kastélyt 11 faluval Bánczay Andrásnak adta, akitől három év elteltével vissza is vette. A gyulai uradalmat 1510-ben Brandenburgi György kapta meg.

Endrőd a gyulai uradalom békési kerületében, a Hármaskörös bal partján épült, ám a település keletkezésének körülményeit és pontos évszámát írásos feljegyzések, korabeli dokumentumok híján nehéz meghatározni.

„Létezése első dokumentuma egy 1416-ban keltezett oklevél, mely Endrőd egy részét, a Körösön túlit, az Endrődi és Verbőczy család birtokául jelöli meg. Oka, hogy az említett családok közt régóta birtokviszály folyt. Nemesyszer vérengzéssel végződött a torzsalkodás. Végül 1416-ban Endrődi András, másrészt Verbőczy Benedek plébános és testvére, Dávid, a nagyváradi plébános előtt barátságos egyezsége léptek és a birtokot egymás között felosztották.” — írja dr. Hunya Sándor, az 1934-ben megjelent Endrőd története a gyulai uradalomban című munkájában. Ezután fél évszázadig a település a két család közös birtokában van.

A falu nevének írása 1425 körül: Endréd, 1450-ben Endreed, 1550-ben: Endryd. A végleges név — Endrőd — 1630 óta használatos. Az 1824-ben Trattner Mátyás pesti nyomdájában kiadott Tudományos Gyűjtemény nyolczadik esztendei folyamata IX. kötetében Ágoston János így határozza meg a település helyét: „Endrőd

fekszik a T.N. Békés Vármegyében, a Fehér-, Fekete-, és Sebes-Körösnek együttes folyásánál, mely ezenhelységnek határát kackaringós csavargásaival szinte két egyenlő részekre osztja úgy, hogy a napnyugati tájról csak révenjárás által történhetik a helységhez való közelítés. Tartozik a N.Váradai deák szertartású püspökséghez tulajdon nevezetű Al-Esperességhez és a Csabai Járás második osztályához. Határos napkeletről Gyoma és M.Berény községekkel 3 órányi távolságra, délre a Nagy Kondorosi pusztával, és Szarvas Városával, mellytől 3 óránnyi messzeségre van; északról a Csejti (melyet dél felől az endrődi határtól a Berettyó vize választ el), és a Csudaballai pusztákkal 2 órányi távolságra, nyugatról Heves Vármegye Mező Túr nevű városával, mellytől 2 órányi messzeségre esik. Gyulához 5, Váradhoz 13, Pesthez 18 mérföld.”

Dr. Hunya Sándor, a már említett munkájában az alábbi pontok megjelölésével ad pontos meghatározást: „ . . . Graenwichtól számítva a keleti hosszúság 20 fok 46 perc és 20 fok 56 perc, az északi szélesség 46 fok 48 perc, és 47 fokai között csaknem hazánk kellős közepén fekszik, 85—90 méter magasságban a tenger színe felett. Területe 26 315 kat.hold, a lakosság száma 13 928. Határai: északon Mezőtúr, Túrkeve; keleten Gyoma, Mezőberény; délen Békés, Kondoros; nyugaton pedig Szarvas.”

„Első eredete és története ezen helyiségnek a hiteles tanulságok fogatkozása miatt homályosak, bizonytalanok. Bizonyos azonban az, hogy a Vármegyének legrégebb, s legnevezetesebb lakhelyei közül egy volt mindenkor; sőt már a 16. századnak elején virágzó Curiális helység volt. Ugyanis Endrődnek leveles tárában olvashatni Bethlen Gábornak, Erdélyi Fejedelemnek, s Magyarország némelly része Urának az Endrődieket dicsérő 1625. eszt. Novemb. 22. napján Kolozsváron költ oklevelét, mellyben Endrőd úgy említetik, mint ezen időtájban szépen virágzó, sőt ennek előtte is sokkal virágzott, maga magát bírt, s bíró nemesi curiális helység. Azonban a 17. századnak folyamatja alatt, hihető az akkoriban uralkodott háborús viszontagságoknak, az országos zűrzavaroknak ellenállhatatlan árjától Endrődnek népe is tulajdon lakhelyéről elsepertetvén, a helység pusztasággá változott által, lakosai kivált-ságoknak káros elenyészésével elszéledtek; egynéhány familiák Kereki nevezetű Megyei helységben (mely mai napon Körös-Tarcsa és Mező Berény közt fekvő pusztá) telepedtek meg. Ezen helység ettől fogva új, nemes megszállóitól nemes Kerekinek neveztetett . . .” — írja Ágoston János tanulmányában.

Endröd 1425-ben már jelentős nemesközség, ahol 33 nemescsalád lakik. Az 1500-as évek közepén területének egy része a királyi kincstár tulajdona, az 1561-es összeírás a Karóczy, Veress, Boros családokat jelöli tulajdonosként. 1598-ban a gyulai várban tartózkodó török sereg felgyújtotta a községet, s lakóinak egy részét legyilkolta, illetve rabul ejtette. Endröd teljesen lakatlan volt mintegy 30 évig. Lakóinak egy része Erdély területére, más része Eger, Tokaj, Szatmár vidékére húzódott. Az 1630-as években szökött jobbágycsaládok telepedtek le a Hármaskörös partján, s alapítottak fejlődő települést a régi romokon.

Gyula visszafoglalásával a környék is felszabadult. Az 1698-as királyitisztartó-összeírás „20 háznak helyét és 150 holdnyi művelhető földet” állapított meg Endrödon. Az összeírás szervezője, Linder, Keresztély Endrödöt említve megállapítja: „az egykor virágzó község teljesen lakatlan”.

Az 1700-as évek elején Szabolcs megye és Bihar északi területeiről kezdtek visszaszivárogni az elmenekült lakosok. Ágoston János így ír ezekről az időkről:

„Az 1718-ik esztendő tavasza az az határidőpont, midőn nemes Kerekiből azottan dühösködött árvíz miatt vagy 40 család felkerekedvén, a hajdani Endrödöt ismét megüllötte, s a még akkor is a Körös partján fennálló régi templomot az istentisztelet szolgálatjára fordította. Nem sokára ezen a Kánahán földjére a felső részekből szinte tódult a katolikus tótság, s ezek amazokkal összevegyedvén, a már régi időktől fogva egészen megmagyarosodott új endrödieknek törzsökös atyáikká lettenek.”

Más források viszont 1730-ra teszik az alapítás évét. Tény viszont, hogy Endröd lakói 1818. május 17-én, Szentháromság vasárnapján ünnepelték a község fennállásának 100. évfordulóját.

A község újratelepítésének 200. évfordulójára készített emlékiratban többek közt ez olvasható: „A mai községet alapító ősök Nemes-Kerekiből jöttek Endröd régi helyére. Kerekiben ugyanis a Körös folytonos áradásával sok bajuk volt, ezért folyamodtak Harruckern János Györgyhöz, a vármegye földesurához, hogy engedélyt nyerjenek a régi Endröd megszállására . . . Az ő engedélyével költözött be 1730-ban Endrödre a kerekik katolikus raj . . . Az új települők a régi kanyargó Körös partján talált omladozó öreg templom környékét szállták meg.”

1733-ban 89 házaspár lakott a településen. 1816-ban a falu lakóinak száma már 4563. Ágoston János 1824-ben a Tudományos

Gyűjteményben ezt írja Endrődről: „Vagynak ezen a helyiségben öszvesen 658 házak, 324 házzal, földdel biró gazdák, 320 házzal birók és 14 szabad épületek. Ékesitik ezen szép helyiséget a Körös körül fekvő tágas kies legelők rakva szép ménesekkel, derék ökor, tehén csordákkal, gulyával, birge, juh, sertés nyájakkal.”



A Hármas-Körös Endrődnél

S, hogy milyenek az itt élő emberek? Erről így ír Ágoston János: „A nép általjában szólva fel van ruházva szép religiónus érzésekkel és erkölcsös. Vallását szereti, annak szertartásait tiszteli, nagy becsben tartja. Előljárói iránt különös engedelmességgel viseltetik. Az aljas nép ugyan kitsapongó, káromkodó, s lopásra hajlik (mert tanyákon elvadul) de a nagyobb részt tsinosult, emberséges, nyájas, engedelmes, vendég-szerető . . . Az endrődi férfiu magas, tömött telt alkotású, piros pozsgás, kellemes arcz vonásokkal; vidám, bátor tekintetű. A férfiak magyar színes nadrágot, tsizmát hordanak, bő ujjú gylots inget viselnek, mellyel szép gombos melyre valóval szorítanak a testhez; . . . fejeket magyar kis kerek kalap, vagy csákó fedezi . . ., az Asszonyok setét kék posztóból vagy más matériából készült rékliben, tisztességes rokolyában piros, vagy fekete kordovány steklis csizmában járnak, fejeket Debreczeni magyar fejkötő fedezi. A leányzók tsinossan tisztán öltözködnek, minden piperézés nélkül, szemérmesek.”

A föld

Az 1900-as évek elején a község lakóinak száma mintegy 13 ezer volt. Endrőd valóságos „kubikosországgá” vált. A folyószabályozások, vasútépítések idején sokfelé találkozhattak a talicskáikat az országon gyalogosan keresztültoló endrődiekkel. Ezekben az években bontakozik ki a szövetkezeti eszme. Öregszőelőben 1907-ben megalakul a Hangya Szövetkezet. Endrődön megnyílik a Fogyasztási Szövetkezet boltja. Két év múlva — 1909. decemberében kezd el dolgozni a szövetkezeti motoros malom.

Az I. világháborúban 397 endrődi halt meg a frontokon. Több százan estek hadifogságba. A Tanácsköztársaság leverése után, 1920. augusztus 27-én Zeleinka János apátplébános így ír a felette-seinek küldött jelentésében:

„A szomorú igazságot szem előtt tartva rá kell mutatnom a szomorú előzményekre, melyek tisztességes és becsületes népünk ezen fájdalmas és erkölcsi bukását előkészítették. Előre bocsájtom azt, hogy Endrőd község 14 ezer lakosú népe mindössze 26 ezer kat.hold földön keresi mindennapos megélhetését. A mintegy 6000 holdból álló uradalmon kívül egyes gazdák főképp Kondoros táján 2—300 holddal birnak, a szegény földművelők túlnyomó része 5—10 holdas parcellákon a Körösön túli vagy páskomi sziken nyomorog.

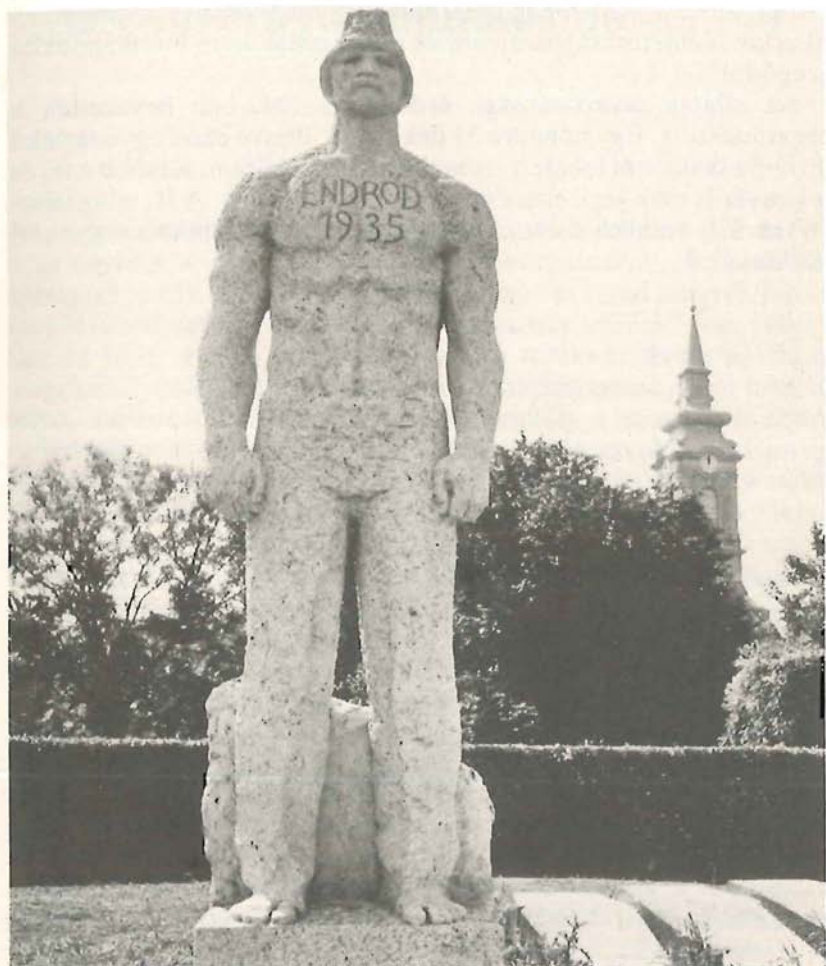
Továbbá, tekintve azt, hogy a községben sem számottevő kereskedelem, sem nagyipar nincs, így a lakosság 75 százaléka csak napszámos és kubikos munkából él, így igen közel fekvő magyarázat, honnan származik az elégedetlenség, az irigység, a mások vagyonának meg nem becsülése.”

Hunya István írja a Földművesek Lapjának 1921. május 21-i számában: Endrőd nagyközség területe 26 386 kh. A jelzett területből szántóföld 22 738 kh., kert 77 kh., rét 186 kh., szőlő 171 kh., legelő 1388 kh., erdő 8 kh., nádas 2 kh., adó alá nem eső 1816 kh. Az 5 holdon aluli törpebirtokok száma 1041, összterülete 1839 kh., 100-tól 1000 holdig terjedő birtokok száma 13, összterülete 2259 kh., 1000 holdon felüli nagybirtok száma 1, összterülete 2327 kh.,

egyházi birtok száma 1, összterülete 305 kh., községi birtok száma 1, összterülete 1486 kh.”

A Nagyatádi-féle földreform során mindössze 112-en kaptak házhelyet a községben, a földhöz juttatottak száma 592 volt, alig több, mint 2 holdas átlagterülettel. A kiosztott földek a község északi részén, a leggyengébb minőségű, talajú területeken voltak. Ily módon a község agrártársadalmának tagozódása alig változott. Még 1935-ben is az endrődi határ 15 százaléka a nagybirtok, 46 százaléka pedig közép- vagy gazdagparaszti birtok volt. Az 1069 szegényparaszti gazdaságra mindössze 4200 hold jutott. Az agrárnépesség 42 százaléka a nincstelenek közé tartozott.

A nagy gazdasági világválság Magyarországot, így Endrőd népét sem kerülte el. Az 1929—1933-as esztendőк nyomorúságos időket hoztak. A munkalehetőségek megszűntek. Az emberek százai váraкоztak munkalehetőségre a piactéren. „A néhány hónapos remény után a Horthy-diktatúra ismét a régi állapotába kényszerítette vissza a falu legnyomorultabbjait, s alig egy évtized multával a nyomor legnagyobb megpróbáltatásait kellett kiállni. A gazdasági válság e nyomorban tengődő néptömegek számára igen keserves éveket hozott.” — olvasható egy tanulmányban. A Békés megyei Közlöny 1932. augusztus 4-i száma ezt írja: „a budapesti Baross téren is százával váraкоztak a Békés megyei kubikosok. Legtöbbje endrődi volt. Vállaltak volna bármilyen munkát, de nem akadt. Akinek elfogyott a hazulról vitt élelme, maga előtt tolva nyikorgó talicskáját, gyalog ment haza.” 1935 — az országgyűlési képviselőválasztás esztendeje volt. S a március 20-án lezajlott tragikus események — a csendőrsortűz — az elnyomó apparátus esztelen barbárságának következményei voltak. A tragédia után a községet megszállták a csendőrök és a katonák. A nyomozók jelentésében többek között ez áll: „Eddigi eljárásunk során megállapítottuk, hogy folyó hó 20-án kirobbant tömeghangulat kialakulásának előzményei évekre nyúlnak vissza. Endrőd lakossága igen nagy százalékban kubikos foglalkozású nép, akik békében és részben a háború alatt is Európa minden államában dolgoztak, s így már akkor, külföldön szívták magukba a marxista eszméket. A háború után ez a foglalkozási ág abba a szerencsétlen helyzetbe került, hogy a külföldi munkavállalás teljesen megszűnt, s a hazai munkaalakalom is minimálisra csökkent. Természetes következménye lett a lakosság teljes elszegényedése, s így minden szélsőséges demagóg igéretек iránti fogékonysága.”



Endrőd, 1935. (Kiss István, Kossuth-díjas szobrászművész alkotása)

Hetvenegynéhány endrődi szerződött 1937-ben Németországba mezőgazdasági munkára, s híresztelték a magas — 600—800 márkás — nyári keresetet. Mindannyian hoztak haza kerékpárt is, amely, mint közlekedési eszköz ritkaságszámba ment akkoriban. A hazatért „vendégmunkások” sokat beszéltek a kinti fejlett mezőgazdaságról és a munkásokkal való kedvező bánásmódról. Ezzel akarva-akaratlan szimpátiát keltettek a tájékozatlan emberekben

Hitler mellett. E propaganda hatására meggyeszte „tömegesen akartak Németországba menni és vonakodtak honi munkálatokba szegődni”.

Az ellátás zavartalansága érdekében 1942-ben bevezették a jegyrendszert. Egy hónapra 32 deka zsírt, illetve ezzel egyenértékű 40 deka szalonnát lehetett személyenként kiváltani. Később a tej és a kenyér is csak jegy ellenében volt beszerezhető. A II. világháborúban 370 endrődi esett el, maguk után hagyva hadiözvegyeket, hadiárvékat.

Az endrődi földmunkásmozgalom

Az endrődi földmunkások és szegényparasztok tudatos szervezkedése egyidős a Viharsarok szocialista mozgalomával. Az endrődi agrárproletárok is 1891-ben, Békés, Csanád és Arad megyék falusi szegényeivel egyszerre kerültek a szocialista agitáció vonzásába. Bár az 1891. májusi munkáskör-alakító törekvéseiket a hatalom megakadályozta, ám a kubikosok és a napszámosok sorai között folyó, olykor tudatos felvilágosító munkát, a szocialista sajtó terjedését nem tudta meggátolni. Erről az időszakról így ír Hunya István: „Endrőd agrárproletársága és szegényparaszttsága a múlt század 90-es éveitől a felszabadulásig mindig az uralkodó társadalmi rendszer ellen mozgolódott. A községben és az Öregkertben a Földműves Egylet, vagy az olvasókör volt a szervezetük. Annak helyiségeiben olvastak, beszélgettek sanyarú helyzetükről. 1899-ben a Párizsban megalakult II. Internacionálé után már a szocialista eszmével kezdtek ismerkedni. Voltak kubikosok, akik talicskájukkal nemcsak az ország területét járták be, de eljutottak Ausztriába, Bécsbe, Horvátországba. Bár testi erejükből mindennütt hagytak, de szellemi képességük gyarapodott. Abban a kezdetleges mozgalmi időben lettek nevezetesek a tarisznyás és gatyás próféták. Azokat az agrárproletárokat nevezték így, akik téli munkanélküliség idején agitációs írásokkal jártak nemcsak a szomszédokba, de távoli tanyákba, falvakba ismertetni a szocialista eszmét, szervezni a társakat.” Az endrődiek 1897 nyarán az MSZDP-vel szakító, Várkonyi István vezette mozgalomhoz, a Független Szocialista Párthoz csatlakoztak. Az első ceglédi kongresszuson még nem, de az 1897. szeptemberi második kongresszuson már négy küldöttel képviseltették magukat az endrődiek. Az üldöztetésnek kitett Várkonyi-mozgalomnak ettől kezdve Endrőd lett az egyik legkitartóbb bázisa. 1902-ben az országgyűlési választások során az endrődi szavazók 92 százaléka Várkonyira adta a voksot. Itt választották meg azt a kormányellenes politikával fellépő Kovács nevezetű képviselőjelöltet, aki aztán a parlamentben Tisza Istvánra lőtt. Minden bizonnyal nem ilyen képviselőt

kívántak az endrődiek, de akkor nekik az volt a lényeges, hogy a képviselőjelölt kormányellenes politikát hangoztatott.

Az agrárproletárok minden rendszer elleni fellépésében természetesen benne rejtett a föld utáni vágy is. Ezt a Várkonyi mozgalom ébresztette fel és táplálta azután is, hogy a mozgalmat szétűzta a hatalom. A föld utáni vágy 1918-ban, a háború után ébredt újra, amit csak erősítettek az orosz hadifogságból hazatérők, akik tudták, az addig nincstelen parasztság hogyan osztotta szét az urak földjét. Ám mire a tettekre került volna sor, kialakult a fékezőerő. A Károlyi-féle polgári demokratikus kormány, legfontosabb tevékenysége ugyanis az volt, hogy fékezze a vidék forradalmi hangulatát.

A KMP megalakulásával a megye több településén is létrejöttek a helyi pártalapszervezetek, így Endrődön is, 1918. december 20-án, a helybéli baloldali vezetők irányításával. A szegényparasztság és az agrárproletariátus lelkesedéssel támogatta a Tanácsköztársaság kikiáltását, s amikor a Tanácsköztársaság veszélyben volt, a Vörös Hadseregbe a gyomai járásból 1614-en léptek be, többen, mint a megye bármelyik járásában vagy városában. A proletárhatalom megdöntése után, a Horthy-diktatúra ismét régi állapotába kényszerítette a falu lakosságát. A gyorsan megszervezett közigazgatási és csendőri-rendőri apparátus legfőbb feladata a kommunisták, a forradalmi időszak helyi szereplői, és a Szovjet-Oroszországból hazatérő hadifoglyok elleni intézkedések végrehajtása volt „a bolsevizmus elleni védekezés jegyében”. Endrődön több mint tízen kerültek rendőri felügyelet alá vagy internálásra.

A mozgalom újjászervezése 1919-ben az új, fiatal nemzedékre várt. Az endrődiek a szocialista szervezkedésnek csak egyetlen legális lehetőségére, a Szociáldemokrata Párt irányításával működő Magyarországi Földmunkások Országos Szövetsége helyi csoportjának megalakítására gondolhattak. Békés megye tíz településén az agrárproletárok sorra kérték a csoportalakítás engedélyezését, s ugyanakkor a hatóságok minden eszközzel igyekeztek megakadályozni a helyi csoportok alakításának létrejöttét. Így történt ez Endrődön is. Ennek ellenére az endrődi Öregszőlőkben 1921. december 20-án, Hunya István elnökletével megalakult a helyi csoport, ám a működés tényleges engedélyezése évekig húzódott. A főszigabíró 1925 nyarán a csoport helyiségét lezáratta, vagyonát elkobozta. Három éven át azonban legálisan működött a csoport, s ezzel módot adott az összejövetelekre, az osztálytuda-

tos szervezkedésre, sőt alkalmanként gyűlésengedélyeket is kapott. A földmunkáscsoport irányítói a helybéli kommunisták voltak. E kapcsolat segítségével jött létre 1925-ben Endrődön a Vági-féle MSZMP helyi illegális csoportja. Néhány hónap múlva, 1926 januárjában, az MSZMP röplapjainak terjesztése miatt 13 endrődi, gyomai és dévaványai kubikost tartóztattak le. A párt szétverése után 1927-től a mozgalom szervezkedésére igen kevés lehetőség volt.

1926 júliusában, a legnagyobb dologidőben négyszáz munkanélküli volt a községben. S mindezt még tovább súlyosbította a következő évek gazdasági válsága, amikor is például 1932-ben, az aratás-cséplés idején 55—60 százalékos volt a munkanélküliség. 1928-ban Szolnokon, majd egy évvel később Mezőtúron alakult meg a KMP kerületi szervezete, majd 1930-ban Endrődön is létrejött az illegális területi bizottság, amely 1931. március 14-én, majd április 11-én az endrődi munkanélküliek tüntetésében is nagy szerepet játszott.

A nagybirtokrendszer fenntartására irányuló agrárpolitika érvényesülését mutatja a földbirtokviszonyokról 1935-ben készített statisztika is, mely szerint a földbirtokok 72,5 százaléka 5 holdon aluli, ami az összes földterületnek 10,1 százalékát foglalta magában, ugyanakkor a földbirtok 0,4 százalékát kitevő 200 holdnál nagyobb birtokokhoz az összes földterületnek 43,1 százaléka tartozott. Az endrődi földmunkások 1930 tavaszán munkaalkalmat kértek a földművelésügyi miniszterhez írott levelükben: „...a 14 700 lélekszámú lakosságból 970 földmunkás (kubikus) családfő van 2910 taggal. Ezen földmunkások közül jelenleg is 350 családfő minden kereset nélkül áll, s a családtagjaikkal együtt munka hiányában a legnagyobb nyomornak néznek elébe.”

A '30-as évek második felében az ország más részein is megjavult munkafeltételek és lehetőségek az endrődiek nagy részének is munkát adtak, így csökkent a munkanélküliség.

A II. világháború kirobbanása az illegális mozgalom üldözését hozta. 1942 áprilisában a debreceni 6. csendőrnnyomozó alosztály parancsnokságának irányításával nyílt nyomozást folytattak le a községben, s „29 embert jelentettek fel izgatás, és rémhírterjesztés vádjával, további 6 személyt hűtlenség vádjával”.

A földosztás

A szovjet csapatok 1944. október 6-án Kondoros felől érkeztek Endrődre. A 7. szovjet gépesített hadtest váratlanul érkezett a községbe, az üzletek nyitva voltak, sőt a községházán is hivatalt tartottak. A környéken állomásozó német déli hadseregcsoport parancsnokának naplójában olvasható a harc mérlege: „Szovjet veszteség 9 db T—34-es (8,8 cm-es lövegtől), 3 db T—34-es (közelharc-eszköztől), 12 db géppuska, 2 db páncéltörő ágyú, 2 db páncéltörő puska, kb. 500 halott, 3 fogoly. Német veszteség: 26 halott, 56 sebesült, 12 eltűnt, 8 db 8,8 cm-es löveg, 5 db 3,7 cm-es löveg, 10 db 2 cm-es löveg, 1 db 8,8 cm-es löveg önrobbanástól: gépjárművekben 9 db vontató, 11 db Maultier (fálláncfalpas teherautó), 4 db motorkerékpár, 14 db személygépkocsi, 35 db teherkocsi, 11 db könnyűvontató, 1 db rádiós-kocsi.”

Október 11-én egy szovjet alakulattal Endrődre látogatott Vass Zoltán. Összehívta a nála nyilvántartott vezetőket, és megbeszélte a tennivalókat. Feladatul jelölte meg a Magyar Kommunista Párt megalakítását, a szakszervezet megszervezését, és a közigazgatás megindítását. Október 15-én 49 taggal megalakult az MKP helyi szervezete, majd létrejöttek a demokratikus pártok: a Független Kisgazda Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front 1944. december 2-án Szegeden alakult meg a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt, a Polgári Demokrata Párt és a szakszervezetek részvételével. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés előkészítő bizottsága 1944. december 15—20. között a felszabadult országrészben megtartotta az ideiglenes nemzetgyűlési választásokat. December 21-én Debrecenben összegyűlt a 230 tagú Ideiglenes Nemzetgyűlés, amelyben Endrődöt három küldött képviselte. Másnap — december 22-én — pedig megválasztották a 12 tagú Ideiglenes Kormányt, amely december 28-án hadat üzent a hitleri Németországnak.

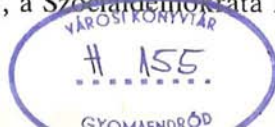
1945. február végén, március elején a nincstelen és szegény parasztok — különösen a Tiszántúlon — községi földigénylő bizottságokat hoztak létre, és megkezdték az elhagyott nagybirtokok felosztását. A földosztásról szóló rendelettervezetet március 15-én pártközi értekezlet, a koalíciós pártok vezetőinek tanácskozása vitatta meg, és véglegesítette, majd két nap múlva az Ideiglenes Nemzeti Kormány is elfogadta azt. A rendelet teljes egészében kisajátításra ítélte az 1000 kat. holdat (1 kat. hold = 0,56 hektár) meghaladó birtokokat, továbbá az ipari és pénzügyi érdekeltségek, a tőkés vállalatok mindennemű birtokait. Ezenkívül kisajátította a 10 kat. holdon felüli feudális eredetű és a 200 kat. holdon felüli tőkés birtokokat. A rendelet értelmében elsősorban a gazdasági cselédeket és a napszámosokat, s birtokuk kiegészítése céljából a törpebirtokosokat és a nagycsaládos földművelőket kellett földhöz juttatni. A földosztást a mintegy 3200 községi földigénylő, illetve földosztó bizottság hajtotta végre.

Endrődön 1945. március 27-én alakult meg a földosztó bizottság. A rendelkezések értelmében az igénybe vehető földbirtok összterülete 3186 kat. hold volt. Ebből összesen 1833 kat. holdat osztottak ki 958 embernek. Az államnak 1 353 kat. hold maradt vissza, mely területnek csak kis része volt szántó. Szántóföldet kaptak 187-en, veteményest 518-an, belterületi házhelyet pedig 253-an. Egy-egy új földtulajdonos átlagban 8,2 kat. holdhoz jutott. Mintegy kétszázan voltak olyan jogos földigénylők, akiknek nem jutott terület. Egy részük az iparban keresett munkát, más részük (510-en), 178 család eltelepült.

A földosztás nem tudta megnyugtatóan megoldani a szociális problémákat. Endrődön 241 jómódú család „osztozott” 9327 kat. holdon, ugyanakkor 3131 kis- és középbirtokosnak átlagban 4,9 kat. hold jutott a 15 580 kat. holdból. Egy holdnál kisebb területe 795 családnak volt a földreform után.

A földosztás az ország szántóterületének közel 30 százalékára, valamint az erdőségek 60 százalékára terjedt ki. Az igénybe vett — elkobzott és megváltozott — terület összesen 5,6 millió kat. hold volt. Ennek 58 százalékát 640 ezer igényjogosult kapta, 28 százaléka állami, 14 százaléka pedig kommunális kezelésbe került.

Az első szabad képviseléválasztáson a Nemzeti Parasztpárt a szavazatok 8,5 százalékát, a Polgári Demokratikus Párt az 1,1 százalékát, a Magyar Kommunista Párt 32,9 százalékát, a Független Kisgazda Párt 49,2 százalékát, a Szociáldemokrata Párt pedig 7,7 százalékát kapta.



Az 1947. szeptemberi képviseléválasztásból a Magyar Kommunista Párt került ki győztesen, s szabta meg a fejlődés irányát.

1948. június 12-én a Magyar Kommunista Párt IV. és a Szociáldemokrata Párt XXXVII. kongresszusa határozatban mondta ki a két párt egyesülését, s még ezen a napon megkezdődött az egyesült párt, a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) I. kongresszusa. Az MDP gazdasági téren többek közt az életszínvonal emelését, az ország termelőerőinek fejlesztését, a mezőgazdasági termelés növelését, a kizsákmányolásból eredő jövedelem további csökkentését és megszüntetését helyezte kilátásba. A Magyar Dolgozók Pártja elnöke Szakasits Árpád, főtitkára Rákosi Mátyás, főtitkárhelyettesei pedig Farkas Mihály, Kádár János és Marosán György lettek.

Szövetkezetesítés

Hazánkban az első szövetkezeteket a múlt század második felében alapították meg. A kereskedelmi törvény (1875) a szövetkezés számára bizonyos előnyöket biztosított más vállalkozásokkal, például a részvénytársaságokkal szemben. Ezeket az előnyöket a földbirtokosok és a módos parasztság a múlt század végén főleg hitelszövetkezetek létesítésével, majd az Országos Központi Hitelszövetkezet (1898) megszervezésével használták ki. A századforduló körül kibontakozott agrárszocialista mozgalom ellensúlyozására a Magyar Gazdaszövetségbe tömörült középbirtokosok létrehozták a Hangya Központot (1898), és ennek irányításával falusi fogyasztási szövetkezeteket szerveztek.

Mezőgazdasági termelőszövetkezetek a felszabadulás előtt néhány, általában rövid életű kezdeményezéstől eltekintve nem voltak Magyarországon.

Az 1940-es évek végére nyilvánvalóvá vált, hogy a mezőgazdaság, a földosztás után kialakult agrárstruktúrával nem képes tartósan kielégíteni a lakosság fokozódó élelmiszerszükségletét. A Kommunisták Pártja még 1948 februárjában gazdaságpolitikai irányelveiben körvonalazta a mezőgazdaság jövőjével kapcsolatos elképzeléseit, s az áprilisban elfogadott szövetkezetpolitikai irányelvek már a nagyüzemi mezőgazdaság megteremtésének átfogó tervét tartalmazták. Ebben a mezőgazdaság továbbfejlesztésének bázisává a földműves szövetkezeteket tették. „Egységes falusi szövetkezeteket kell kialakítani a földművesszövetkezetek és a többi falusi szövetkezet egyesítésével, s ezen belül kell létrehozni a közös termelőmunkát folytató csoportokat.” A szövetkezetpolitikai irányelvek szerint „nálunk ma még nincsenek meg a feltételei annak, hogy az egyéni gazdálkodás helyébe általánosan a termelőszövetkezetek lépjenek... Az átmenet az egyéni gazdálkodásról a szövetkezeti gazdálkodásra lassú folyamat, amely a parasztság önkéntes elhatározását, továbbá türelmes átnevelését követeli meg.” A szövetkezetpolitikai irányelvek szerint az esetek többségében maga a szövetkezeti termelés sem alakítja át egycsapásra

kollektív nagyüzemi gazdaságokká az egyéni kisgazdaságokat, hanem fokozatosan vonja őket össze mind fejlettebb típusú szövetkezeti gazdasággá. A szövetkezeti termelés kifejlesztésének mintegy előfeltételként a „Szövetkezeti irányelvek” a földműves-szövetkezeteknek általános falusi szövetkezetekké való átalakítását tartotta szükségesnek. Meg kell teremteni a mezőgazdasági munkások bérlőszövetkezeti mozgalmát a volt úribirtokosok és gazdagparasztiok bérletbe adott földjein. „Ezek a bérlőszövetkezetek, mert tagjainál nem érvényesül a földtulajdon kötöttsége, s mert a kollektivitás a mezőgazdasági munkásoknál fejlettebb és így a szövetkezeti munkaszervezet nálunk könnyebben megvalósítható, a termelőszövetkezetek fejlettebb típusát fogják képezni mezőgazdaságunkban.” Mielőtt azonban a szövetkezetpolitikai irányelvek végrehajtását elkezdték volna, gyökeres változások történtek az MDP agrárpolitikájában. A Tájékoztató Iroda 1948. júniusi ülését követően a pártvezetőség a gyors ütemű átszervezés, illetve a gazdagparasztság elleni osztályharc élezése mellett foglalt állást. A párt szövetkezeti irányvonalának és parasztpolitikájának módosulásáról 1948. augusztus 20-án Rákosi Mátyás Kecskeméten mondott beszédéből értesült az ország. Rákosi e beszédében csak általánosságban szólt a szövetkezés szükségességéről: „... Az utóbbi hónapokban egyre-másra halljuk, hogy a magyar parasztság válaszút elé került, sorsfordulóról beszélnek. Valóban itt az ideje, hogy számot vessünk azzal a kérdéssel, mi legyen a paraszti gazdaságok további fejlődésének útja. Két út áll a magyar dolgozó parasztság előtt. Az egyik út a régi, a megszokott, a túlzásba vitt egyéni gazdálkodás...”, amely a nagy kulákgazdák meggazdagodásához és a szegényebb dolgozó parasztság tönkremenéséhez vezet. A másik út „az elkülönült, egyéni gazdálkodással szemben az összefogás, a szövetkezés útja.” A párt szövetkezeti terveiből Rákosi konkrétan csak a kulákbérleteken alakítandó bérlőszövetkezetekről beszélt. „...A népi demokráciának, mely a városban annyi sikerrel építi a szocializmust, a falun is meg kell kezdenie ezt a munkát, a dolgozó parasztság megerősítésére és felvirágoztatására. A kérdés, hogy merre menjen a dolgozó parasztság, fel van vetve és a válasz is világos. A dolgozó parasztság a szövetkezés, a kölcsönös segítség és a közös munka útját választja.”

Rákosi 1948. augusztus 20-i beszéde után a párt és állami szervek nagy erővel és tervszerűen fogtak hozzá a földbérlő-szövetkezetek alakításához, a gépállomási hálózat kiépítéséhez és az állami gazdaságok átszervezéséhez.

A Magyar Közlöny 1948. augusztus 29-én közölte a 9000/1948. Korm. sz. rendeletet a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről, amely az úgynevezett nagybérleteknek bérlőszövetkezetek részére való átadásáról intézkedett. Haszonbérletre jogosultak elsősorban a földműveléssel élethivatás-szerűen foglalkozó családos mezőgazdasági munkások voltak. Másodsorban azok a családos földművesek, akiknek a bérelt és a saját tulajdonukban (haszonélvezetükben) levő ingatlanok területe az 5 kat. holdat nem haladta meg. Harmadsorban pedig azok a dolgozó családos földművesek, akiknek bérelt és saját tulajdonukban (haszonélvezetükben) lévő ingatlanuk területe a 10 kat. holdat nem haladta meg.

A közös háztartásban élő családból csak egy személyt lehetett haszonbérlelőként kijelölni. Az előhaszonbérleti rendelet, amely egyrészt az agrárproletariátus és a szegényparasztság jogos földigényét elégítette ki, másrészt pedig kiindulópontjává vált a magyar mezőgazdaság szocialista átszervezésének, történelmi jelentőségű intézkedés volt.

Rákosi Máttyás az MDP KV 1948. november 27-i ülésén elmondott zárszavában kifejtette: 3—4 év alatt el kell érni, hogy a magyar parasztság 90 százaléka és a magyar föld 95 százaléka közös és társas gazdaságokban legyen. Néhány héttel később — december 18-án — megjelent a termelőszövetkezetek működési szabályzata, amely — a munkaszervezet fejlettsége szerint — a termelési társulások három típusát határozta meg. Az I. típusú tszcs-ben a trágyázás, a szántás és a vetés történik közösen, a többi munka és a termés betakarítása pedig egyénileg. Ezúton ki-ki a szövetkezeti csoportnak kifizeti a közös munkáknak az ő területére eső költségeit, valamint a szövetkezeti tartalékolásra szánt összeg rá eső részét. A II. típusú tszcs-ben a közös trágyázás, szántás, vetés után nem osztják ki a megfelelő földdarabot, hanem meghatározzák, hogy a beadott földje arányában melyik család hány munkanapot tartozik dolgozni, vagy felosztják egyéni művelésre a bevetett táblákat, de a betakarítás mindkét esetben közösen történik. A terményekből előbb levonják a költségeket és a tartalékolásra szánt mennyiséget, a többit pedig a bevitt földek arányában szétosztják. A III. típusú tszcs-ben a tagok minden munkát közösen végeznek el. A jövedelemből a költségek és a tartalékalap levonása után fennmaradó tiszta jövedelemnek maximum 25 százalékát adhatják ki a bevitt föld arányában, a többit pedig a végzett munka arányában osztják szét. A munka utáni részesedést munkagések segítségével fogják kiszámítani.

Az alapítás

Endrődön 1948. szeptember 26-án megalakult a kishaszonbérlok szövetkezete, melynek megszervezéséhez Kmellár Frigyes, az MKP községi bizottságának titkára nyújtott segítséget. A tagság összeverbuválását, ismerve a helyi viszonyokat és az embereket, Gyebnár József vezette.

„Jegyzőkönyv

Felvétel Endrődön 1948. szeptember 26-án a FÉKOSZ Sztálin út 49. sz. helyiségében, kishaszonbérlo szövetkezet megalakulása alkalmával, melyen 25 önként szövetkezni akaró bérlőhez jutott személy jelent meg. Név szerint: Gyebnár József, Harnos Mátyás, Hanyecz Imre, Hunya Menyhért, Hunya Miklós, Giricz János, Kurilla Tamás, Róza Antal, Fülöp Imre, Vaszkó Imre, Gyuricza Imre, Dávid Lajos, Gonda József, Szurovecz Máté, Nehéz Imre, Kovács István, Kovács Lajos, Farkasinszki Vince, Gyebnár Mihály, Gyuricza Mihály, Látkóczki Antal, Sípos Imre, Benkó Pál, Kenyeres Imre és Tőgyi Imre endrődi lakosok.

Gyebnár József a szövetkezet fontosságáról és előnyeiről tartott beszámolója után megegyeztek abban, hogy Varjú Elek, Ádám Ferencné, Karakas Gyula, özvegy Kiszely Jánosné és társaiktól földbérlet címén igénybe vett földeken társulnak szövetkezeti formában, és az összes földterületen táblás szerződéses gazdálkodást folytatnak.

Továbbá megegyeznek abban, hogy a gyalogmunkát mindenki külön-külön végzi, a gazdaság felelős vezetőjének felszólítására, a mindenkori munkavégzés idejében és a megkívánt minőségben. Továbbá a birtok után igénybe vett igás- és tenyészállatok használata, megfelelő sorrendbeli kihasználása az intéző bizottság és a felelős gazdaságvezető beosztása folytán történik. A jószág gondozása a birtoktesten történik, amelyre a csoport külön gondozót állít megfelelő díjazás mellett. Ugyiszintén a gazdasági gépek kihasználása és karbantartása a vezetőség dolga. A javadalom elosztását a tagság a későbbi időre tűzte ki.

Ezután a fentnevezett szövetkezeti tagok megválasztották maguk közül a vezetőséget. Így felelős gazdaságvezetőnek Gyebnár József tagtársat, és négy intézőbizottsági tagot: Hunya Menyhért, Kurilla Tamás, Nehéz Imre, Harnos Mátyás tagtársakat.

Továbbá a tagok megbízzák a vezetőséget, hogy az elkövetkezendő munkát azonnal kezdjék meg, így a vetőmag, mint a szántási kölcsönt vegyék igénybe.

Több tárgy nem lévén, a jegyzőkönyv bezárult.”

Az 1948. szeptember 30-án kelt átvételi jegyzőkönyv arról tanúskodik, hogy a kishaszonbérlo szövetkezet tulajdonába került a VI. kerület 153. szám alatt lévő Varjú Elek-féle birtok, 52 kataszteri hold 837 négyszögöl szántóval, 15 kataszteri hold 28 négyszögöl legelővel és a területen található épületekkel, valamint a gazdasági felszerelésekkel és a jószágokkal. A jegyzőkönyvön — melyet Gyebnár József gazdasági vezető és Róza Antal jegyzőkönyvvezető írt alá, már megtalálható a körpecsét, közepén egy fogaskeréken átnyúló gabonakalással, s „Endrődi Kishaszon Földbérlo Szövetkezet” felirattal.

Varju Elek vagyonával indult a szövetkezet, majd az Ács-, a Karakas-birtok, illetve a Kiszely-féle terület és Kenyeres-bérlet tulajdonba vételével gyarapodott a szövetkezet területe és vagyona. A szövetkezet élére háromtagú vezetőség került: Gyebnár József, Kurilla Tamás és Nehéz Imre. A kishaszonbérlo szövetkezet néhány hónap múlva III. típusúvá alakult, s ekkor vette fel a Petőfi nevet.

*Hunya Menyhért 1948 májusában
— 35 évesen — került haza Voro-
nyezsből, három év hadifogságból.*



— Mivel a 45-ös földreform már lezajlott, nekem nem sikerült földet kapnom. Bár '48 nyarán Csejten túl, a Karakas-féle pusztán 5 holdas földet ajánlottak fel. Nagy Imrével, Gácsai Gergellyel és öcsémmel, Hunya Miklóssal kerékpáron terepszemlére indultunk egy vasárnap. Elég gyenge minőségű föld volt, s már hazafelé jövet felvetődött: mi volna, ha tsz-t alapítanánk. A föld megművelése már az első napokban, hetekben gondot okozott, hiszen sokunknak sem szerszáma, sem igavonó jószágja nem volt. Szeptember 26-án aztán a Défosz helyiségében megalakítottuk a földbérlok szövetkezetét, a földműves-szövetkezet patronálásával. A nagygazdák birtokait vontuk be a termelésbe, s az első hetekben 360 holdon kezdtük meg a termelést. Szétosztottuk a munkát magunk között, akinek pedig nem jutott feladat, az elmehetett máshová dolgozni. De tavaszra, az idénymunkák kezdetére vissza kellett jönni. Még '48 őszén megműveltük mind a 360 holdat, kaptunk traktort, vetőmagot, búzát, kukoricát, árpát. Egy év múlva, 1949-ben már rizst is vetettünk. Munkaegységre dolgoztunk, s a beszolgáltatás után, a munkateljesítmény figyelembevételével osztottuk szét a betakarított termés egy részét.



Nagy Imre is a túrkevei határban kapott 5 hold földet, az Endrődhez 19 kilométerre lévő Karakas-dűlőben. A terület egyrészt túl messze volt a községhez, másrészt ha akarta volna sem tudta megművelni — szerszám és eszközök híján — az 5 holdnyi földet. Nagy Imre is részt vett a szövetkezet alapításában, s a kezdeti lépésekre így emlékszik:

— Ősszel 2 lóval, 2 ökörrel és a földműveléshez szükséges eszközökkel kezdtünk szántani, ám a vetéshez nem volt elegendő vetőmag. Így aztán a tagság hordta össze otthonról a búzavetőma-

got. 1949 nyarán már mintegy 80 tagja volt a szövetkezetnek. Tagja lettem az akkoriban alakult barkácsbrigádnak, majd 1949 nyarán az Ács-tanyán, ahol egy gyűlésen Farkasinszki Vincét választottuk meg elnöknek, engem kértek meg, hogy legyek raktáros. Nem nagyon kíváncsoztam ebbe a beosztásba, de meggyőztek, mert azt ígérték, hogy csak ideiglenesen néhány hónapig kell ezt csinálnom. Mindez 1949-ben történt; 1973-ban „természetesen” a raktárból mentem nyugdíjba, 65 évesen...

1949. február 20-án a községháza tanácstermében megrendezett gyűlésen — melyen a földműves-szövetkezet képviselőjében hárman is részt vettek — megtárgyalták a 14 000/1948. számú kormányrendeletet, a működési szabályzatot, majd ismertették a csoport üzemtervét. A szövetkezet elnöke Giricz János, helyettese Nehéz Imre. A jegyzőkönyv szerint „Boldóczki Mihály az F. M. képviselőjében tartja az ismertetést, melyet megvitatta a jelenlévők úgy határoznak, hogy a III. típusú működési szabályt fogadják el, és kérik a bizottságot, hogy ilyen irányú működési engedély megadását javasolja a kormány felé.” A csoport többek között „a következő gazdasági megsegítéseket” kéri: „2 lófogat (4 ló), 2 szekér, 2 pár lószerszám, 1 szarvasmarha tenyésztőrs (15 tehén és 1 bika), 1 sertés tenyésztőrs (20 koca, 2 kan). A sertés tenyésztőrs elhelyezésére alkalmas ól megépítéséhez szükséges hitelt. 1 juh törzs (100 anyajuh és 4 kos)... Miután a juttatott terület talaja szikes természetű, s emiatt a növénytermelés lehetősége igen korlátozott, kérik a kormányzatot, hogy 1949 évi nyári hónapokban folyamán mintegy 160 kh. kiterjedésű területen az állami talajjavító gépekkel terítse meg ezen területet a feltalaj alatt található megfelelő sárgafölddel.”

Határozatot hoztak a pártszervezet megalakításáról és arról, hogy április 1-től a napi munkaidő: 10 óra. A szövetkezet hivatalos neve: Petőfi III. Típusú Földbérő Szövetkezet.

A Petőfi vezetőségválasztó közgyűlésén '49 június 10-én, 26 tag vett részt, s elnöknek Farkasinszki Vincét választották. Újra felvetődött a taglétszám növelésének igénye. „Mihelyt a gabona ügy kívánja, azonnal megkezdjük az aratást teljes erővel, ha lehet géppel, de föltétlen kézi erővel is.” Megérkezett 78 anyajuh kosok nélkül. A juhtej ügyében a következőképp határoztak: „gomolya és sajt formájában kell elkészíteni.”

Július 11-én az aratás már a végfelé járt, s a 17-én aratóbált rendeztek a szövetkezetben. Befejeződött a rizsgyomlálás is, itt 100

négyszögölet kellett teljesíteni egy munkaegységért. A zárszámadást 1949. december 23-án rendezték. Az 54 tag és a 25 családtag együttes munkaegysége összesen: 8305,7. A csoport vagyona: 542 997,38 Ft. A csoport évi jövedelme: 168 550,79 Ft. Beruházási tartalék: 48 904,78 forint. Munkaegységérték: 12,965 Ft. Az elnök évi járandósága 321 munkaegység, de például Kenyeres Imre rizsfelelős is ugyanennyit gyűjtött össze a gazdasági év folyamán. Az 1950-es év vetéstervét is összeállították: 135 kh búza, 10 kh őszi árpa, 30 kh takarmányrépa, 30 kh zab, 60 kh tengeri, 40 kh rizs, 10 kh borsó, 3 kh burgonya, 5 kh cukorrépa, 8 kh takarmányrépa, 20 kh napraforgó.

Hol van az a jólét, amit hirdetnek?



Czikely Sándor 1945. május 9-én esett hadifogságba és négy hónap múlva, szeptemberben érkezett haza Endrődre. Kubikosként dolgozott 1949 őszéig, amikor belépett a Petőfi Tsz-be.

— Nekem, mint nincstelen proletárnak ez tűnt a legbiztosabb munkának. Nem kellett ugyan azonnal dolgozni, majd csak 1950. január 2-én szóltak, hogy menjek a többiekkel rizst vágni, amit '49-ben egy nyári köd „elvitt”. Attól kezdve főleg kétkezi munkát végeztem, kapáltam, kaszáltam, majd Hunya Menyhért mellé kerültem kocsikísérőnek. Én még '48-ban nősültem meg. Otthon semmi tartalékunk nem volt, de a tsz-nek sem ment valami jól. Amit megtermeltünk, abból a beszolgáltatás, a vetőmagnak való tartalékolás után lehetett szétosztani. Hiába dolgoztunk, nemigen maradt a széosztásra. Egy munkaegység értéke 15 forint volt, de volt úgy, hogy évközben hónapokig nem, vagy csak alig kaptunk pénzt. 1949-ben például lehetett venni tejet, tojást, juhsajtot a tehenészetből. Nem kellett azonnal fizetni, hanem beírták egy füzetbe, hogy ki, miből, mennyit vitt el. Aztán eljött a pénzosztás, és nemegyszer fordult elő, hogy nem futotta a kis fizetségből a

tartozás. 1951-ben igazgatósági tag lettem, s emellett munkacsapat-vezetőként dolgoztam. Tíz-tizenkét ember teljesítményét kellett számon tartani, s kiszámolni a munkaegységeket. '51-ben 2 hónapra behívtak tartalékos tiszti továbbképzésre Pétfürdőre. Aratásra értem haza. Felraktunk egy heti ételmet az egyetlen kerékpárunkra és a feleségemmel kimentünk aratásra. Én kaszáltam, az asszony meg szedő volt. Egy év múlva, 1952-ben elküldtek növénytermesztő brigádvezető iskolára, Hajdúszoboszlóra. Egy hónap után hazajöttem végleg, otthagytam az iskolát, mert hát valamiből meg kellett élni. Mint fiatalember én is hittem, hogy a boldogulás útja a termelőségvetkezézet. Csak hát az akkori gazdasági helyzet miatt nem volt fenékig tejfel az élet. 1952-ben aztán volt egy viharos közgyűlés...

*„J. T. V. B. Mezőgazdasági Osztály
Gyoma, Szabadság tér 7. Telefon: 9.*

JELENTÉS

az endrődi Petőfi Tsz 1952. augusztus 7-én megtartott közgyűléséről.

A közgyűlés mint rendes közgyűlés lett megtartva, mivel az aratás és cséplés miatt a beütemezett közgyűlések nem lettek megtartva. Két napirendi pontja volt: 1. Beszámoló a végzett munkákról. 2. Jövedelemelosztás kérdése.

Az első napirendi pont keretében az elnök ismertette azt a nagy erőfeszítést, amit az aratásnál a tagság kifejtett. Beszélt az aratási versenyről, a jutalmazásról és a gépállomás mulasztásáról, mivel a vállalat az aratást nem tudta elvégezni, amiből a tsz-t nagy kár érte, mert legalább 2 vagon búza hullott el. A rizsgyomlálás befejezését is bejelentette, valamint azt, hogy a jószágállománynak nincsen takarmánya és ezért a földművesszövetkezettől átvésznek 360 köbméter silót. Beszámolt arról, hogy a baromfiállományuk fele elhullott, s arról, hogy az építkezés nem folyik.

Ehhez a napirendi ponthoz nem volt hozzászólás, mert várták a jövedelemelosztási beszámolót.

Farkasinszki elvtárs, az elnök, ismertette a terméseredményt és a kiadásokat, aminek a kifizetése után a megtermelt búzából, ami 2689,95 mázsát tesz ki, maradt elosztásra: 465 mázsa, amiből munkaegységenként 1,05 kg jut. Beszámolóját általános elégedetlen hangú zúgás kísérte. Ugyancsak ismertette az árpa terméseredményeit, mely szerint a megtermelt 1 568,16 mázsa árpából munkaegységenként 48 dekát oszthatnak. Erre nagy láрма tört ki. Többségében női hangok hallatszottak, pl: nem lesz még a fejadag, nincs

értelme, hogy tovább itt maradjunk a csoportban. Mehetünk a szélrózsa minden irányába. Szét kell osztani a gabonát és nem vetünk."

Másik női hang: nem vagyunk félbolondok! Hogy nincsenek belátással? Szocialista községet akarnak Endrődön!

Másik női hang: mi lesz a gyerekekkel? A dolgozókkal sem törődnek! Vessenek bennünket is be a silóba, úgy sincs kenyér.

Szakállas elvtárs: utasítjuk a vezetőséget, hogy a fejadagot szerezzék meg. Pénz sincs! Így csak korbáccsal lehet a szövetkezetbe behajtani az embereket. A vezetőség menjen felfele. Nekem megvan a fejadag, de a többieknek nem lesz meg.

Varjú elvtárs: osztom a fenti véleményt, és is hatodmagammal vagyok. Mi lesz az iskolás gyerekeimmel? Mit szólnak a többi állatgondozók? Állatfejlesztésről beszélnek? Én is itt hagyom. Háromszori fejésre kényszerítenek, a jószág meg éhezik. Hogy menjek a télnek? Nincs ruhám. Sok a jószág a tagsághoz, meg a földhöz is sok. A kevés tagság sokat dolgozott, még sincs meg a fejadag.

Egy női hang: „még ilyet nem ismer a történelem Magyarországon...!”

Harnos Mátyás igazgatósági tag: az elmondottakkal egyetértek, máskor én is mindig biztosítani tudtam a kenyeret még a családomnak is, most meg úgy látszik, hogy nem lesz meg. Ez így nem maradhat, mert ha így marad, akkor a Petőfi Tsz csak volt. Kenyér kell! A taggyűlés hozzon javaslatot. Neki az a javaslata, hogy kapják meg a múlt évihez hasonlóan a munkaegységenkénti 1 kg árpát, búzából pedig a fejadagot.

Egy hang hátulról: tavaly is abban a hitben ringattak bennünket, hogy lesz tengeri, de mégsem adtak. „Mehetünk kódulni”...

Szakállas István: Neki az a javaslata, hogy minimális kenyérgabona-szükségletként kapják meg fejenként a 220 kg-ot, ennyit követelünk. Házitáji állatoknak pedig takarmányt. Szerinte ezen a téren a fejlődés visszafelé zuhan. Venni ugyan lehetne takarmányt, de nincs pénzük. Dolgoznak, mint a rabszolgák. Ők építeni akarnak, nem pedig bontani.

Tandí Sándor: ő a 300 munkaegység után 3 q búzát keres a tsz-ben. De a bér munkások ennél többet keresnek. Pénzt október 1-től ezidáig csak 116 Ft-ot kapott.

Cikkely Sándor: ő azért lépett be a tsz-be, hogy megéljen. Őrá tavaly ráfogták, hogy lázító, mert elégedetlenkedett. Azért elégedetlenkedett, mert neki már tavaly sem volt tartaléka, most már a többiek is eljutottak odáig, hogy kifogyott a tartalékjuk és a többiek is elégedetlenkednek; akkor mindnyájan lázítók? Az alkotmányunk — mondja — biztosítja a dolgozók jogát és kötelezettségeit. Úgy látszik, nekünk jogunk nincs, csak kötelezettségünk. Az ÁMG-nak joga van felmondani a szerződést, a műszakiak sosem hibásak. Ők senkitől semmit sem kérhetnek számon, de őtőlük mindenki követelhet. Valamelyik nap kijött egy szemtelenkedő elvtárs, aki szerinte nem elvtárs, és azt kérdezte, hogy hányan haltak már éhen a termelőszövetkezetben? Hétről hétre nincs pénz a háznál, nem tud dohányt venni. Mit

csináljon? Csikket szedjen? Október 1 óta még csak 300 Ft-ot kapott. A cséplőgéprezések három hét alatt 5 q árpát keresnek, ők pedig egész évi munkájuk után 100—150 kg-ot. Csak ők hozzanak áldozatot? Akiknek emelték a fizetést, azok ne hozzanak áldozatot? Osszák ki a búzát! (Nagy taps.)



Az első vető- és aratógép (Archív kép)

Hangok: ki kell mérni a búzát! Farkasinszki, aki újra szóhoz jutott, folytatta beszédét és azzal kezdte, hogy ő a tagság véleményével egyetérti, de meg kell várnia felsőbb szervek intézkedését. Egy hang közbekiált: nem kell várni, osztani kell! Ismét egy hang: tudomásunk szerint a kényszervágott sertésünket elvitték a hatósági székbe, és megvicceltek bennünket, mert nekünk visszadobták a fejét és a lábát. A fejét azért, hogy legyen eszünk gondolkodni, a lábát pedig, hogy jól tudjunk szaladni. Már a borbélynál is ezzel viccelnek bennünket, és jól nevetnek rajtunk...

Farkasinszki tsz-elnök: ismétlem elvtársak, a jegyzőkönyvet eljuttatjuk illetékes helyre, kötelességünk, hogy ezt a gazdasági évet fejezzük be, aztán majd meglátjuk, hogy mi lesz. Nem illő magyar emberhez ez a viselkedés.

Egy női hang: az sem magyar emberhez illő, hogy éhen dolgozzunk.

Varga elvtárs J. B. kiküldött: Varga elvtárs hozzászólásában hivatkozott Szosznyák elvtársra, aki a tszcs-tagok öntudatosságát említette. Bízott, hogy az így is van... Elismerete a tszcs-tagok megélhetési igényét, de azért ő

nem tartja magát gazembernek, és helyteleníti, hogy a kiküldötteket mindenféle csavargónak, meg hízott nyakú bikának titulálják. Elösmeri azt a jogukat a tszcs-tagoknak; követeljük tőlünk a kenyeret és ruhát. A Minisztertanács határozata a tszcs-nek is kötelező, és habár nem érték el az előirányzott termelést, a megélhetést biztosítani kell a tszcs-tagok részére...

Fekécs Mihály elvtárs: csütította a lármázó tszcs-tagokat, és azt mondta, hogy nem méltó a Petőfi tszcs tagjaihoz az ilyen viselkedés. Reméli, hogy miután a nehézségeket a vezetőség ismertette, a jegyzőkönyvet eljuttatják a felsőbb szervekhez...

Hornos Mátyás igazgatósági tag: megkérdezte a tagokat, hogy bíznak-e a vezetőségben vagy nem. Ha nem bíznak, ő is lemond, de azzal a kérdések nem oldódnak meg. De ha úgy látják a tagok, hát váltsák le őt is. De ő sem szereti azt, hogy utána megjegyzéseket tegyenek: „már megint jön” vagy „ott megy már megint” vagy „lóg már megint”...

Ezek után a viharos taggyűlés, illetve közgyűlés véget ért azzal, hogy a vezetőség sürgősen járjon utána a szükséges kenyérgabona mielőbbi biztosításának.

A fentiekhez az a megállapításom, hogy a tsz-ben a politikai felvilágosító munka gyenge, úgy a tanácsok, mint a pártszervezet részéről, minek folytán az ellenség hangja nagymértékben lábrakapott. A Megyei Mezőgazdasági Osztály felé az a javaslatom, hogy a megengedett keretek között járjon el a kenyérszükséglet biztosítása tárgyában, mivel ezt nagyon várják és addig a munka sem megy úgy, ahogy kellene.

Gyoma, 1952. augusztus 8.

KERTÉSZ ÁDÁM
osztályvezető

— Gyapotot, koriandert, mustárt is kellett akkortájt termesztünk, hiába volt ráfizetéses, hiába tiltakozott a tagság, elő volt írva miből mennyi területen kell termesztetni — mondja Czikkely Sándor.

T. I. elvtársnő — 1950 szeptemberében — Endrődről a következőképp tudósította a Viharsarok Népe című újság olvasóit. „A Petőfi termelőcsoport már a gyapotszedésnél tart. Uttörő munkájuk szép és eredményes. Az érett magból kidagadó fehér gyapotcsomók láttán dagad a tagok melle is a büszkeségtől. Az idén négy holdat vetettek, jövőre 22 holdon fognak gyapotot termelni. Ricinust is termeltek az idén; az ipari növények termelésével komoly segítségére vannak népgazdaságunknak.”

Vetettünk a hóban mezítláb



Hornok István 1950. november 5-én 71. tagként lépett be a Petőfi Tsz-be.

— Voltak már ismerőseim a szövetkezetben. Koloh Imre barátommal, aki párttitkár volt a tsz-ben, sokat beszélgettem és ő hívott: „Hallod, gyere közénk, nem kell majd járnod az országot, úgylis a tsz a fejlődés útja” — mondta nekem. Apám még egy évig folytatta a kisparaszti gazdaságot és aztán 1951-ben meghalt. Édesanyám 1960-ban lett tsz-tag. November 6-án kellett jelentkez-nem a központi székháznál. November 1-én zárta az évet a tsz, s 6-án állították össze a következő gazdasági év terveit, s a 7 tagú tervkészítő bizottságba engem is beválasztottak. Meg kellett beszélnünk, hogy mit, mekkora területen akarunk természeteni, s ennek ki is dolgoztuk a költségvetését. Kötelező növény volt a gyapot, a napraforgó és a cukorrépa. December derekáig tartott a tervkészítés, sokat vitakoztunk a költségmegoszláson, azon, hogy melyik növény betakarítására mennyi munkaegység kell, s ennek mennyi legyen a forintértéke, és hogy jövedelmező-e vagy sem.

Termelőfelelős lettem 1951 tavaszától. Ma ez a brigádvezetőnek vagy inkább kerületvezetőnek felel meg. A munkaszervezés, a munkamenet-irányítás tartozott hozzám. 1952-ben tagosítás volt Endrődön. Általános földrendezés történt, ami azt jelentette, hogy az addig kialakult nagyüzemek szétszórt, szétaprózott területeit táblásították. A mi szövetkezetünk a varjasi területet leadta, s a nagylaposi részt kaptuk meg, ami a Béke tsz-é volt. A régi területre 15 kilométernyit kellett kerékpározni, ez a föld pedig — a munkavégzés szempontjából is fontos — tíz kilométerrel közelebb volt. Tulajdonképpen ezzel a tagosítással rosszul jártunk, hisz mi november 1-re az őszi növényfélésegek 85—90 százalékát elvetettük, a tagosítással kapott területen pedig csak hét holdnyi szántás volt elvégezve. Berendeltek a központba, kaptam a gyomai gépállomástól három körmöstraktort ekével és két lovasfogatot, s azt mondták, hogy ezzel végezzem el a munkát. Hétszáz hold búzát és 100 hold őszi árpát kellett elvetni. A munka elvégzéséért én voltam a felelős. Hozzáfoglunk hát november derekán a vetéshez. Felénél tartottunk a búzavetéssel, amikor megjött az esős idő, s a sár miatt úgy nézett ki, hogy nem tudjuk teljesíteni a tervet. A járási mezőgazdasági osztály kirendelt egy minisztériumi biztost, akinek az volt a feladata, hogy irányítsa a munkát. Állt a víz a földeken, géppel, lóval rámenni nem lehetett, ugyanakkor minden áldott nap jelentenünk kellett, hogy mennyit sikerült elvetnünk. S mi napról napra jelentettük, hogy semennyit sem vetettünk. Azt mondták, az nem lehet igaz. Az elnök is állandóan piszkált, hiába mondtam, hogy bokáig érő vízbe még sohasem vetettek búzát. A parasztemberek is kinevettek, mondván, hogy vízbe minek vetni, úgysem lesz belőle semmi. Aztán kitaláltam, hogy ha géppel nem lehet, hát vessünk kézzel. Meg is szerveztem a brigádot — bár a miniszteri biztos megtiltotta a kézzel vetést — és másnap 44 hektáron elszórtuk a búzát. A hivatalban aztán jelentette az elnök, hogy kész a terület fele. Nem is firtatták mi módon vetettünk. Az eső meg csak esett, megszerveztük a terület másik felére is a vetést. Harminc embert szedtem össze másnapra, de a zuhogó esőbe nem mertem kiküldeni az embereket.

Betelefonáltam a járási főagronómushoz, aki nem mondott semmit, bár megjegyezte, hogy „mindenképp vetni kell Hornok elvtárs”, de ha akarjuk, akkor várjuk meg a miniszteri biztost! Tíz perc múlva jött a telefonüzenet: „vetni kell, mert jönnek ellenőrizni a vetést”. Nem volt mit tenni, hozzáfoglunk. Kijött a miniszteri

biztos, látva az emberek kínlódását a térdig érő sárban, megkérdezte, „na ugye, hogy lehet vetni?”. Mondom neki, hogy persze, de jöjjön el a tábla másik végére, mert ott meg viszi a víz a csatornába a búzát. „De nem mindet!” — emelte fel a mutatóujját. Így kell vetni elvtársak! — mondta, s elment. Czikkely Sanyi kilépett a csizmából, s úgy szórta a magot; rákezdett esni a havas eső, fehéredett a föld, mi pedig vetettünk, még néhány percig, azután abbahagytuk. Még 150 kat. hold hiányzott pedig a tervből. Jött egy megyei határozat, hogy oda kell elvetni a búzát, ahová lehet.

Decemberben kaptunk 100 hold területet a hunyai határban, ahol még a januári hajnali fagyokban el is vetettük — kézzel — a búzát. A maradék 50 holdat 1953 tavaszán tavaszi búzával vetettük be, azon a területen, ahol '52 novemberében a vízbe szórtuk a vetőmagot. Mondanom sem kell, abból egy szál sem kelt ki. 1953-ban aztán jött a Nagy Imre-program és megint megkavarodott minden. Akkoriban igen sokan kiléptek a tsz.-ből. Míg 1952-ben mintegy 170-en voltunk, addig '53 végére 80—100 tagja maradt csak a szövetkezetnek...

Annak ellenére, hogy a mezőgazdaság nem kapta meg a kollektivizáláshoz előirányzott anyagi eszközöket, az a követelmény, hogy teljesítse az átszervezés és a termelés célkitűzéseit, változatlan maradt. Éppen ezért megpróbálták ezeket a hiányosságokat adminisztratív eszközökkel, gazdasági kényszerrel helyettesíteni. A szervezés kampányszerűen folyt, a helyi párt- és állami szerveknek felülről kapott irányszámokat kellett teljesíteniük.

A párt parasztpolitikája — az 1950-es évek elején — arra az elvre épült, hogy a proletárdiktatúra viszonyai között az osztályharc állandóan éleződik, ezért erősíteni kell a proletárdiktatúra elnyomó funkcióit. Ebből következtek az adminisztratív intézkedések, a törvénysértések, a kulákkorlátozás túlhajszolása, s e korlátozás kiterjesztése a középparasztságra.

A falvakban kuláklisák készültek, s a listákat a járási tanács, végső fokon pedig a Belügyminisztérium hagyta jóvá. 1949 elején 63 ezer 300 olyan gazdaság volt az országban, amely a törvény alapján kuláknak minősült. Számuk évről évre fogyott, 1952 végén már csak 38 100 esett a törvény hatálya alá. A kuláklisákon viszont 71 600 család szerepelt, közülük 21 900 már föld nélküli, 36 300 a kulákhatar alatti és 12 800 a 25 kat. holdon feletti. Amellett, hogy a listákon sok középparaszt is szerepelt, a listák titkossága és gyakori

változtatása bizonytalanságot szült azokban, akik úgy érezték, hogy könnyen rákerülhetnek.

Súlyos teherként nehezedett a termelőszövetkezetekre a terménybeszolgáltatási kötelezettség, amelyet átmenetileg csak 1953—54-ben csökkentettek. Annak ellenére, hogy a tsz-ek az egyéni gazdálkodókhöz képest kedvezményeket kaptak, mégis kedvezőtlenebb helyzetben voltak, mint az egyéni gazdálkodók, akik beszolgáltatás után megmaradt feleslegeiket a piacon viszonylag jó áron értékesíthették. A termelőszövetkezeteknek erre nem volt lehetőségük, mert a kötelező beadáson felül természetben kellett fizetniük a gépállomási díjakat, továbbá az állami áron kellett értékesíteniük a szerződéssel termelt ipari növényeket. A felesleget pedig a tagok között osztották ki. Ezeket a terményeket is értékesíthették a tagok, az így keletkező jövedelmek viszont a háztáji tevékenységből származóként jelentkeztek. Tehát a szövetkezetek közös gazdaságai nem tudtak termékeikért olyan átlagárakat elérni, mint a dolgozó parasztság átlaga.



A lóállomány egy része (Archív kép az '50-es évekből)

A népgazdasági feszültségek, az életszínvonal csökkenése, a termelőszövetkezeti szervezetek körüli visszásságok a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségét 1953 júniusában addigi

politikájának felülvizsgálatára készítették. Ezt követően 1953 második felétől meggyorsult a gépesítés, nőtt a műtrágya-felhasználás, vetőmagakciókat szerveztek. Törölték a terménybeszolgáltatási hátralékokat, csökkentették a beszolgáltatási kötelezettséget, javították a termelői árakat.

Hiányzott a párt vezetésében az egységes szemlélet, mind a hibák megítélésében, mind a távlati elképzeléseket illetően. A Rákosi-csoport elvtelen engedményeket tett a csak hibákat hangsúlyozó jobboldalnak. Nagy Imre a középparasztságot tekintette a mezőgazdasági termelés központi tényezőjének: „A középparasztok szeretik a munkát, tudnak gazdálkodni... a középparasztság jómódja, gazdasági gyarapodása, árutermelésének növelése — a nagyüzemi termelőszövetkezeti gazdaságokkal párhuzamosan — elengedhetetlen feltétele mezőgazdaságunk elmaradottsága gyors felszámolásának... Gyarapítsák gazdaságukat, egészítsék ki és újítsák fel gépi és egyéb felszerelésüket... gazdasági gyarapodásukat maga az állam messzemenően segíti” — mondta Nagy Imre az 1954. január 23-i parlamenti beszédében.

A kilépni szándékozó tízezreket ekkor már semmiféle ígélet sem tarthatta vissza. A tömeges kilépés, a szövetkezetek felosztása '53 végén zajlott le, de még '54-ben, az év végéig folytatódott. A termelőszövetkezeti mozgalom a szövetkezetellenes agitáció ellenére túlélte a válságot. Azok a szövetkezetek, amelyeket az önkéntesség elvének tiszteletben tartásával szerveztek, túlnyomórészt együttmaradtak. Többnyire azok a tsz-ek maradtak meg, ahol a tagok már közösen létrehoztak valamit — például állattenyésztő telepet vagy más létesítményeket —, aminek közös használatához továbbra is ragaszkodtak.

1956 őszén ismét válságba került a mozgalom, bár a dolgozó parasztság tömegei és a termelőszövetkezeti tagok ténylegesen nem vettek részt az ellenforradalomban. Sok szövetkezetet a tagság akarata ellenére erőszakkal oszlattak fel. Felszínre kerültek a szövetkezeti tagság és az egyénileg gazdálkodó parasztság közti ellentétek is. Az események hatására a szövetkezeti mozgalom 1956 decemberében lényegében az 1950-es év végi helyzetre esett vissza.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése — 1949 és 1955 után — harmadszor bontakozott ki hazánkban, s ez a harmadik fellendülés két, két és fél esztendő alatt nemzetközileg is elismerésre méltó eredményeket hozott.

Az első egyesülés

Az 1952-ben végrehajtott tagosítással a Petőfi Tsz területe 1559 kat. holdra nőtt. A tsz központja a nagylaposi uradalom lett. A munkaegység értéke ebben az évben elérte a mélypontot: 8,31 forint. A szegénységre jellemző, hogy a szövetkezet tehénállományát úgy menthették meg a pusztulástól, hogy a szecsikázott búzaszalmát mésztejjel erjesztették, így tárva fel a benne lévő tápanyagot. Persze ettől a takarmánytól a tehenek nem tejeltek.

Az 1953-as esztendő azonban már jelentős fejlődésről tanúskodik. A munkaegység értéke: 20,5 forint, melynek természetbeni része: 2,7 kg búza, 0,12 kg rizs, 1 kg árpa, 0,6 kg kukorica, 0,065 liter étolaj, 0,07 kg cukor, s ehhez járult még 7,6 forint készpénz. Az állam jelentős kedvezményeket nyújtott a szövetkezetnek; elengedett a terménytartozásból 173 mázsa kukoricát, 74 mázsa búzát, 11 mázsa árpát, 72 mázsa rizst, 17 mázsa napraforgót, 4 mázsányi burgonyát, 3 mázsa babot és 106 mázsa hízósertést.

1953-ra a község egész területe szövetkezeti gazdaság lett. Tizenhét tsz működött akkoriban az endrődi határban: Ady, Béke, Dolgozók, Dózsa, Egyetértés, Gábor Áron, Haladás, Hunyadi, Kossuth, Petőfi, Rákóczi, Szabad Föld, Szabadság, Új Barázda, Új Élet, Új Tavasz, Viharsarok.

A Viharsarok Népe című megyei lap nap mint nap hírt adott az időszerű mezőgazdasági munkák állásáról. Az 1954. július 20-i számában „A gyors behordásért” címmel az endrődi határban folyó munkáról tudósított: „Endrőd község határában a termelőszövetkezet tagjai és egyéni termelők egyaránt iparkodnak a behordással, mert hiszen az időjárás is sürget — nagyon szeszélyes.

Még az elmúlt hónap elején készítette el a tanács az aratás, cséplés, betakarítás tervét és a 9 ezer holdon felüli kalászos behordásának megszervezését. A község parasztjai felkészültek a munkára.

A Petőfi Tsz-nek 607, a Békének 740, az Új Barázdának 896 hold kalászos behordásához van tehergépkocsijuk, de emellett lófogat-tal is hordanak. Az öt termelőszövetkezetnek 137 fogat áll rendel-

kezésére. Ahogyan kiszámolták, 7 nap alatt szérűre állítják a gabonakévéket. A kalászosok döntő részét asztagokba hordják. Az asztagból való cséplést sokkal előnyösebbnek tartják a tsz-tagok, és igazuk van. Így biztosítva lesz a cséplőgépek állandó üzemeltetése.

Az egyénileg dolgozó parasztok ugyancsak 7 nap alatt akarják befejezni a hordást. Majdnem mind közös szérűre hord . . .”

1955. augusztus 20-án a Petőfi egyesült az 1951. március 10-én alakult helybeli Rákóczi Termelőszövetkezettel, s az egyesült tsz felvette a Búzakalász nevet. Ezzel 2192 holdra nőtt a szövetkezet területe. A tagság létszáma mintegy 250-re gyarapodott. Annak ellenére, hogy az egyesülést a felsőbb szervek is támogatták, nem volt túl békés a két tsz tagságának egymáshoz való viszonya. Az 1951-ben alakult Rákóczi Tsz igen jó minőségű földön gazdálkodott. (Alapító tagjai voltak: Magyar János, Hunya Imre, Szmola Vince, Szmola Vincéné, Szmola Béla, Szmola Zoltán, id. Tímár Gergely, Fülöp Lajos, Legény Tamás, Legény Mónika, Dinya József, Hegedűs Elekné, Hegedűs Boldizsár, Hegedűs Boldizsárné, Szakálos Miklós, Giricz Lajos, Giricz Lajosné. A szövetkezet első elnöke Szmola Vince volt.)



Már 1954-ben felvetődött, hogy egy esetleges egyesülés mindkét tsz tagságának előnyére válna — mondja Hegedűs Boldizsár, a Rákóczi Tsz egyik alapító tagja, aki az egy éves zsámbéki mezőgazdasági akadémia elvégzése után 1955-ben lett az egyesült tsz, a Búzakalász elnöke.

Szépen indult az 1956-os gazdasági év. Tavaszra egy új rizstelepet alakítottunk ki, s már április végére be is vetettük. A jó idő, jó termést hozott. Rizsből például holdanként 32 mázsa termett. Egy

munkaegység értéke 42 forint 50 fillér volt. Az ellenforradalom időszakában aztán a volt Rákóczi tsz tagjai, akik annak idején is elleneztek az egyesülést, felvetették a szétválás gondolatát, de mivel a közgyűlés nagy vita után úgy döntött, hogy szétválás esetén a jó és a gyengébb minőségű területeket arányosan kell szétosztani — elálltak a tervüktől. Persze nem volt ez ilyen egyszerű. Én akkor le is mondtam az elnökségről, majd a gyűlés után újra megválasztottak. De tapasztalva továbbra is a bizalmatlanságot, végleg lemondtam az elnöki posztról. Inkább kíváncsi voltam a termelésben dolgozni. Függetlenített mezőgazdász lettem, majd miután 1958-ban elvégeztem az orosházi mezőgazdasági technikumot, a nagylaposi üzemegység vezetőjének neveztek ki . . .

Mindezen események ellenére a tsz a korábbi esztendőkhöz képest jó évet zárt 1956 végén. A zárszámadási beszámolóban többek között ezt olvashatjuk:

„A konyhakert volt a termelőszövetkezet »pénztára«. Nyolc kat. holdon 108 000 forintot gyűjtött össze. Érdemes lenne növelni e területet, mert jövedelmező. A rizsesek is jól dolgoztak, s vele együtt a haltenyésztés is, az utóbbi 16 ezer forintot hozott a közösnek. Ezen felül a tagok között kiosztottunk 4,5—5 halat. A telelőben lévő halak száma mintegy 27 ezerre tehető.

Az építőbrigád komoly és értékes munkát végzett . . . Az agronómusok munkája sokban elősegítette a sikeres gazdálkodást, ezért részükre 1-1 mázsa búzát, 2-2 mázsa kukoricát és 10-10 kg rizst juttattunk jutalmul. Az állattenyésztésnél tovább kell fejleszteni a nevelő, tenyésztő munkát. Egy-egy tehén éves tejhozama 1706 liter. A sertésenyésztés volt a legjövedelmezőbb, ahol Porupcsánszky Imre és családja remek munkát végzett. Egy kocára átlagosan 10,3 malacsaporulat jut. Összes malacsaporulat 621.”

1957-ben a mezőgazdasági termelési, és a szövetkezeti mozgalom több éven át tartó, ismétlődő válságai után konszolidálódott a helyzet. Ezt a folyamatot a kötelező beszolgáltatási rendszer eltörlése indította el. A helyébe lépő szabad és szerződéses felvásárlási rendszer, a termelői árak emelése kedvezett a termelőszövetkezetek gazdasági fejlődésének.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1957. június 27—29-e között tartott országos értekezlete jóváhagyta az eddig hozott agrárpolitikai intézkedéseket és megállapította: „megteremtődtek a kedvező feltételek ahhoz, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom egészségesen haladjon előre . . . A mezőgazdaság felvirágzásának, a pa-

raszti jólét biztos emelésének egyedüli útja a korszerű mezőgazdasági nagyüzem, amit a parasztság szövetkezeti formában terem meg és fejleszt ki.”

A párt, 1957 júliusában nyilvánosságra hozott agrárpolitikai tézisei értékelték a felszabadulás után eltelt 12 év mezőgazdasági eredményeit, s az eredmények hatását rontó hibás lépéseket is. Az agrárpolitika fő célkitűzése a korszerű, szocialista nagyüzemi mezőgazdaság kialakítása volt. Az átszervezéshez fel kell számolni a múlt hibáit és „kézzelfoghatóan be kell bizonyítani dolgozó parasztságunknak a korszerű nagyüzemek fölényét a kisgazdaságokkal szemben . . . Dolgozó parasztságunk teljes egyetértésének biztosítása, a szövetkezeti mozgalom kiterjedése hatalmas kulturmunkát és helyes, célszerű gazdaságpolitikát követel.”

Az 1957 nyarán megrendezett vidéki nagygyűlés-sorozaton elhangzott állásfoglalások az előző hónapokéhoz képest jóval szélesebb kör számára fogalmazva tették nyilvánvalóvá az elkerülhetetlen szövetkezeti átszervezés távlatát. A zsúfolásig megtelt kisújszállási sportpálya és a környékének közönsége például Dobi Istvántól hallhatta: „A mezőgazdasági termelés egyetlen járható útja, hogy fokozatosan áttérjünk a belterjes gazdálkodásra, mégpedig a nagyüzemekben. . . .”

A Nagykun Napokon mondott beszédében Kádár János is hangsúlyozta: „Mi bízunk a szocialista eszme erejében, bízunk a termelőség szövetkezetek jó munkájában, s azt gondoljuk, hogy ha a magyar parasztok nyugodtan gazdálkodhatnak, ha nem erőszakolják, nem szekálják őket, akkor nem lassulni fog a termelőség szövetkezeti mozgalom fejlődése, hanem gyorsabban megy majd, mint abban az időszakban, amikor a jó munkát buta erőszakoskodásokkal is összekapcsolták. Ez a mi politikánk . . . Nem azért, mert nem akarunk termelőség szövetkezeteket, hanem éppen azért, mert akarunk . . .”

Az új agrárpolitikának köszönhetően megnövekedett a termelés biztonsága, nőtt a bizalom a párt és állami vezetés iránt. 1957 volt a felszabadulás után a harmadik olyan év, amelyben a mezőgazdaság többet termelt a háború előttinél.

„Mezőgazdaságunk szocialista átalakítását a mezőgazdasági termelés egyidejű állandó fokozása mellett kell végrehajtani” — szöveg a Központi Bizottság irányt adó célkitűzése. 1959. január 14-én Budapestre hívták össze mindazokat, akik az MSZMP KB decemberi határozata értelmében az átszervezést irányították a megyei és

a helyi aktívacsoporthoz. Az ülésen, melyen 340-en vettek részt, Kádár János, az MSZMP KB első titkára, a Minisztertanács elnöke mondott beszédet. Elmondta többek között, hogy az átszervezéshez jók a feltételek. A határozatban megjelölt feladat — a termelészövetkezeti mozgalom számszerű fejlődésének meggyorsítása — teljesíthető. Vannak, akik azt mondják: nem szabad olyan fejlődést szorgalmazni a termelészövetkezeti mozgalomban, amelyhez még nem rendelkezünk elég géppel, műtrágyával, termelészövetkezeti elnökkel, pártszervezettel stb., mert borzasztó helyzet állhat elő. Bizonyos, hogy több gép, több jó agronómus stb. kell, s a párt és a kormány harcol is azért, hogy biztosítsa e feltételeket. De úgy még sehol sem csináltak termelészövetkezeti mozgalmat, hogy minden előre készen lett volna.

Az önkéntességről a következőképpen szövegezte Kádár János: „Amikor egyes parasztemberek azt mondják, hogy 'bár már elrendelné az állam, hogy be kell lépni a szövetkezetbe és ne gyötörjenek minket vele' — sok közülük őszintén beszél. Nem bánna, ha így megszabadulhatna attól, hogy odahaza vitatkozzon vagy önmagával vívódjon... A belépést a párt mégsem rendelheti el. Külső eszközökkel, adminisztratív módon nem szabad a parasztságot kényszeríteni. De lelki kényszer nélkül az átszervezés nem megy. Ezzel kapcsolatban felvetődik az a kérdés, hogy kényszer-e az agitáció vagy sem. S hányszor szabad elmenni egy parasztemberhez agitálni? Erre nagyon nehéz válaszolni... Ha az egyik parasztember vitatkozik a másikkal, és annyiszor vitatkozik vele, ahányszor csak tud, az olyan erőszak, ami ebbe a mozgalomba beletartozik. Ha viszont a rendőrkapitány megy oda és ő alkalmaz kényszert, az helytelen, megengedhetetlen... A Központi Bizottság határozata csak úgy hajtható végre, ha a kommunisták egységesen értelmezik és az egységes értelmezés alapján egységesen cselekszenek. A mezőgazdaság szocialista átszervezése a parasztság számára gyötrelmes, s a párt kötelessége, hogy megkönnyítse számára az átmenetet, hogy minél kevesebb kínlódással jusson el oda, ahol majd neki is jobb lesz, a szocializmusba. Ezért nem engedhető meg, hogy ebben az országban akár csak két olyan kommunista legyen, aki különbözőképpen beszél a kollektívizmusról” — hangozott el az említett 1959. januári tanácskozáson, s az ezt követő hetekben hónapokban az ország valamennyi megyéjében megélénekült a politikai tevékenység. A szervezés első heteiben nem a szövetkezetek száma növekedett, hanem inkább a már meglévők gyarapodtak

új belépőkkel, főleg birtokos paraszttal. A szervezőmunka nagymértékű növekedést eredményezett. 1959. március 31-én a szövetkezeti tagok száma már háromszor, az összes terület két és félszer akkora volt, mint 1958 végén, és 36, illetve 43 százalékkal haladta meg az 1953. évi taglétszámot és területet.

A gépállomások is igyekeztek lépést tartani a szövetkezeti terület növekedésével, s így 1959 első felében — területegységre számítva — 9 százalékkal több traktormunkát végeztek, mint az előző év azonos időszakában. Növekedett a műtrágya-felhasználás, változott a vetésszerkezet, főként a kenyérgabona-területek rovására nőtt a szemes és a szálastakarmányok, valamint az ipari növények vetésterülete. Több volt a termelésben foglalkoztatott munkaerő is, de a kor szerinti összetétel romlott, tovább erősödtek a szövetkezeti tagság elöregedésének már korábban is mutatkozó jelei. Az 1959. január 1-én életbe lépett nyugdíjtörvény ugyanis inkább vonzotta a termelőszövetkezetekbe az idősebbeket, mint a fiatalokat.

1960—61 telén a termelőszövetkezeti tagok száma több mint 320 ezerrel növekedett és ezzel meghaladta az 1,2 milliót. A termelőszövetkezetekhez tartozó szántóterület — 1961. március 31-én — az ország szántójának 75,6 százalékát tette ki, a szocialista szektor részesedése pedig elérte a 93,2 százalékot. A szocialista átszervezés tényét a Magyar Szocialista Munkáspárt 1961. február 17-i közleménye jelentette be. „Ezzel a VII. pártkongresszus határozatát megvalósítva, mérföldkőhöz érkeztünk a magyar mezőgazdaság átalakításában; az ipar után a mezőgazdaságban is uralkodóvá váltak a szocialista társadalmi viszonyok.”

Persze a teendők és a feladatok zöme még ez után következett. Erre hívta fel a figyelmet 1961 végén a párt Politikai Akadémiáján tartott előadásában Fehér Lajos, a Központi Bizottság akkori titkára: „Természetesen a parasztság szövetkezeti útra térítésével még egyáltalán nincs »kész« a szocialista mezőgazdaság. Az elmúlt télen a dolgozó parasztnak tömeges belépése a szövetkezetekbe befejeződött. Ez azonban nem vége, hanem kezdete a másik bonyolult feladat megoldásának, a mezőgazdaság nagyüzemi rendszere teljes kiépítésének, a mezőgazdasági termelés gyorsabb, belterjesebb fejlesztésének.”

A Búzakalász Tsz területe 1958-ban 2626 kat. hold, melyből 1704 kat. hold volt szántó. A gazdálkodásban 193 család 208 taggal tevékenykedett. A gazdasági évben megdolgozott összes munka-

egység 76 263, melyből egy munkaegység értéke: 31,64 forint. S, hogy mit lehet keresni 1958-ban, arra álljon itt egy példa: Vinkovics Lajos, az egy év alatt összegyűjtött 740 munkaegységre 22,94 q búzát, 3,7 q árpát, 18,5 q kukoricát, 3,7 q szalastakarmányt, 1,33 q cukrot, 88,8 kg rizst, 148 kéve szárcsutkát, 22,2 q szalmát kapott, s ezenkívül hazavihetett 11 396 forintnyi készpénzt is.



Az első új teherautó (Archív kép)

A Búzakalász 1958 augusztusában ünnepelte tízéves jubileumát. Az eredményről „Eredményekben gazdag tíz év évfordulóját ünnepli az endrődi Búzakalász Tsz” címmel a következő tudósítást közli a Békés Megyei Népújság 1958. augusztus 24-i száma:

„Az endródi Búzakalász Termelőszövetkezetben tízéves jubileumi ünnepséget rendeztek szombaton. Ez alkalomból a szarvasi járás termelőszövetkezeteinek elnökei és jó gazdálkodásukról ismert egyéni gazdák tekintették meg a tsz határát és állatállományát. Határszemle után Balázs István tsz-elnök mondott ünnepi beszédet, s 14 alapító tag kapta meg a tízéves tsz-tagságról szóló emlékiratot. Gonda József — aki tíz évvel ezelőtt egyik fő szervezője volt a Búzakalász Tsz-nek — felszólalásában elmondotta: Annak ellenére, hogy tíz év alatt komoly megrázkódtatás érte a szövetkezetet (1953-ban és '56-ban), sokat haladtak előre. Az akkori 250 hold föld helyett ma már 2700 holdat mondhatnak magukénak, s a néhány ezer forint értékű közös vagyon hárommillió és hétszázezer forint értékre emelkedett. Egy munkaegység értéke azóta megháromszorozódott. A jó eredmények segítettek abban is, hogy az utóbbi hetekben tizenkét új belépővel gyarapodtak.

A jubileumi ünnepség hangulatos közös vacsorával ért véget.”

Egy évvel később — 1959-ben már 2988 holdon, 220 taggal dolgozott a Búzakalász. A munkaegység értéke 36,4 forint. Búzából 12,3 mázsa volt a holdankénti átlagtermés, rozsból 8,1 mázsa, rizsből 11,2 mázsa. Az egy holdon termelt paradicsomból 110 mázsát szedtek le.

Balázs István, az 1958-ban megválasztott új elnök a zárszámadó közgyűlésen a következőket mondta: „Azt, hogy ebben az évben jóval magasabb termést takarítottunk be, nemcsak az időjárás kedvezősége folytán értük el, noha nem kétséges, ez kedvezően befolyásolta terméseredményeinket. Hozzájárult a sikerhez az a tény, hogy most már több év óta szövetkezetünkben alapvető a talajművelés, továbbá az, hogy területünk nagy részén már gondot fordítunk a talajerő pótlására. Ezt részben a vetésforgón keresztül, részben szerves trágyázással, valamint a műtrágya nagyobb mértékű adagolásával értük el . . . Egy kat. hold szántóra idén 162 kg műtrágya jutott, a tavalyi 36 kg-mal szemben . . . Általában idejében vetettünk, időben végeztük el a növényápolást és csaknem minden esetben idejében is takarítottuk be a termést . . . Az összes kukoricát háromszor kapáltuk meg géppel, az aratás 92 százalékát gépesítettük . . .”

A tsz összebevétele 4 460 000 Ft, kiadása 2 549 000 Ft, a szövetkezet tiszta vagyona 6 183 222 Ft, s az 1959. évi növekedés 2 344 970 Ft volt.

Jog és kötelesség

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1959. évi 7. számú törvényerejű rendelettel megállapította a mezőgazdasági termelészövetkezetek megalakításának és működésének szabályait és részükre alapszabályminta kiadását rendelte el . . . Az alapszabálymintának azokat az előírásait, amelyek a törvényerejű rendelet vagy más hatályban levő jogszabály rendelkezéseit tartalmazzák, megváltoztatni nem lehet. Az alapszabályminta egyéb előírásainak elfogadása, kiegészítése vagy módosítása felől, továbbá az alapszabályminta szövegében üresen hagyott kérdésekben a közgyűlésnek kell állást foglalnia és döntenie — írja az alapszabályminta mellékelt magyarázat. Az alapszabályt az endrődi Búzakalász Tsz az 1959. évi május hó 9. napján megtartott közgyűlésen megtárgyalta és elfogadta. Ebből idézünk:

„A TAGOK. Termelészövetkezetünk tagja lehet az a 18. életévét betöltött magyar vagy állandóan az ország területén lakó külföldi állampolgár, aki a jelen alapszabályt magára nézve kötelezőnek elismeri. Kiskorút csak akkor veszünk fel a tagok sorába, ha 16. életévét már betöltötte és belépéséhez szülője vagy gyámja beleegyezését adta . . . Tagjainkat a következő jogok illetik meg: Tanácskozási, szavazati és javaslattevési joggal vesznek részt a közgyűlésen . . . A tagnak joga van arra, hogy a közös munkában részt vegyen és abba családtagjait is bevonhassa . . . Termelészövetkezetünk jövedelméből minden tag teljesített munkája szerint részesedik, a közös használatba adott földje után pedig földjáradékos részesedést kap. A részesedésre év közben — ha a közgyűlés előleg fizetését határozza el — végzett munkája arányában előleget kaphat . . . A tag a vele közös háztartásban élő családtagokkal együtt — a törvényes keretek között, a közgyűlés által megállapított mértékben — háztáji gazdaságot tarthat fenn . . . Tagjaink alapvető kötelességei a következők . . . Kötelesek a közös munkában személyesen részt venni és évente legalább 200 munkanap, illetőleg a nők 140 munkanap, kisgyermekes anyák pedig 80 munkaegységet teljesíteni . . . Szövetkezetünk kisiparos tagja —

ha a kötelező munkaegységeket teljesíti — a lakosság részére is végezhet szolgáltató jellegű ipari tevékenységet, feltéve, hogy ehhez a közgyűlés előzetesen hozzájárult . . . Ha a tag a rábízott munkát rossz minőségben vagy hanyagul végezte el, az elnök vagy a mezőgazdász, a munkát — újabb munkaegység jóváírása nélkül — a taggal kijavíttathatja vagy újra elvégeztetheti; azt a tagot pedig, aki a munkafegyelmet ismételt figyelmeztetés ellenére megszegi, más munkára oszthatja be . . .

A FÖLD ÉS EGYÉB TERMELŐESZKÖZÖK BEVITELE.
Minden tag köteles a saját, valamint a vele közös háztartásban élő családtagok tulajdonában, haszonélvezetében, haszonbérletében vagy bármilyen más törvényes jogcím alapján használatban levő összes földet — a törvényesen visszatartható háztáji föld kivételével — szövetkezetünk közös használatába adni. Közös használatba kell adni a tag (családtag) legelő- és erdőilletőségét is . . . Kiskorú, illetőleg gondnokság alatt álló személy tulajdonában levő földet csak akkor veszünk át, ha annak beviteléhez az illetékes gyámhatóság hozzájárult . . . A tag belépésekor köteles — a közgyűlés határozatának megfelelően — a térítés ellenében szövetkezetünk tulajdonába adni a saját és a vele közös háztartásban élő családtagok tulajdonában álló következő vagyontárgyakat: az összes igás- és haszonállatokat, a háztáji gazdaságokban tartható állatok kivételével; a főbb gazdasági eszközöket (igáskocsi, lószerszám, vetőgép, borona, fűkaszálógép, melegágyi felszerelés stb.), a háztáji gazdaságban tartható egyszerűbb mezőgazdasági munkaeszközök és kézi szerszámok kivételével . . . a tag által bevitt földterület bevetéséhez szükséges vetőmagot; a tag által termelőszövetkezetünk tulajdonába adott állatok eltartásához az új termésig szükséges takarmányt . . . Az előző pontban foglaltak értelmében bevitelre kötelezett vagyontárgyak számbavételére és értékelésére szövetkezetünk vezetősége az elnökből, a vezetőség és ellenőrző bizottság egy-két tagjából, továbbá az állattenyésztőből vagy 5 főből álló bizottságot alakít . . . Termelőszövetkezetünk a bevitt vagyontárgyak értékét az alábbiak szerint téríti meg: a vetőmag, takarmány és a háztáji gazdaság szükségletét meghaladó gazdasági épület ellenértékét levonás nélkül, az átvételtől számított 30 napon belül kifizeti; az összes többi vagyontárgy értékének 25 százalékát a fel nem osztható szövetkezeti alap javára levonja. A levonás után fennmaradó összeget termelőszövetkezetünk azonnal megtéríti a következő vagyontárgyak után: kovács, bognár és egyéb ipari felszerelések,

valamint a behozott növendék állatok vételára; 4 évi részletekben téríti meg a következő vagyontárgyak után: igásállatok és gazdasági felszerelések.

HÁZTÁJI GAZDASÁG. Szövetkezetünk minden önálló háztartással rendelkező tagja — a vele közös háztartásban élő családtagokkal együtt — személyes használatra háztáji gazdaságot tarthat fenn. Megilleti a háztáji gazdaság az öreg vagy munkaképtelenné vált termelőszövetkezeti tagot is, akár részesül nyugellátásban, akár nem, feltéve, hogy nem él más — háztáji gazdasággal rendelkező — termelőszövetkezeti taggal közös háztartásban. A háztáji föld területe — a közgyűlés határozatától függően 1/2—1 kat. hold lehet . . .

A KÖZÖS VAGYON. Szövetkezetünk közös vagyónához tartozik mindaz a vagyontárgy, amely törvényes jogcímen tulajdonában, állandó jellegű kezelésében vagy használatában van. Nagyüzemi gazdaságunk fenntartása és fejlesztése, továbbá a tagság jólétének és szociális biztonságának megszilárdítása és növelése érdekében a következő alapokat létesítjük és tartjuk fenn: Fel nem osztható szövetkezeti alap. Rendeltetése, hogy termelőszövetkezetünk gazdasági megszilárdítását és szakadatlan fejlődését biztosítsa. Ezért az alapba helyezett vagyont semmilyen körülmények között nem osztjuk ki, ellenkezőleg, azt a szövetkezet gazdasági erejének és a tagság jólétének fokozása érdekében állandóan gyarapítjuk . . . Vetőmagalap. A növénytermeléshez szükséges mennyiségű vetőmag biztosítása érdekében évente olyan mennyiségű vetőmagot helyezünk ebbe az alapba, hogy az a művelés alá vont területek vetőmagszükségletét — ősszel és tavasszal egyaránt — zökkenőmentesen fedezze. Biztonsági vetőmagalap. Gyenge termés vagy elemi kár által okozott termés kiesések pótlására, ebbe az alapba évenként a vetőmagszükséglet 10 százaléka kerül. Takarmányalap. Ebbe az alapba évente annyi szálas- és abrak takarmányt helyezünk el, hogy az a következő termésig elég legyen a közös állatállomány és szaporulat eltartásához. Szociális-kulturális alap. Ebből az alapról segélyezzük a betegség miatt keresőképtelenné vált tagjainkat, a szülő nőket és a törvény szerint nyugdíjban nem részesülő öregeket . . . A betegségi segély a keresőképtelenség harmincegyedik napjától annak további tartamára, de legfeljebb 1 év időre jár. Ha a megbetegedést tbc okozta, a segélyezés tartama 2 évig terjedhet. Betegségi segély címén az orvos által igazolt keresőképtelenség minden napjára, tehát vasárnapra és ünnepnapra is 0,50—0,75 munkaegységet írunk jóvá . . .

MŰKÖDÉS. Termelőszövetkezetünk Endröd község (város) Peres-Nagylapos határrészén elterülő, szántó művelési ágú földet gazdálkodik. Fő gazdasági tevékenysége a nagyüzemű mezőgazdasági termelésre, az ezzel összefüggő beszerzésre és értékesítésre terjed ki . . . a közös gazdaságból, valamint a tagok háttáji gazdaságából származó termelvények feldolgozására a következő segéd- és feldolgozó üzemeket létesíti, daráló, kovács, bognár műhely . . . Munkaszervezetünk alapegysége az állandó jelleggel szervezett brigád. A brigádokon belül a szükséghez képest munkacsoportokat kell alakítani. A brigádok tevékenységét az elnök vagy a szakvezető (mezőgazdász, állattenyésztő stb.) irányítja . . . A tagok és azok családtagjainak tevékenységét a végzett munka mennyiségét és minőségét kifejező munkaegységekkel mérjük . . .

A TERMELŐSZÖVETKEZET SZERVEI. Termelőszövetkezetünk szervei: a közgyűlés, a vezetőség, az ellenőrző bizottság, szociális bizottság, fegyelmi bizottság. Szövetkezetünk legfőbb szerve a közgyűlés, amelyet a tagok összessége alkot. Közgyűlést egyhavonként tartunk. Össze kell hívni a közgyűlést ezenkívül akkor is, ha szövetkezetünk gazdálkodásának érdeke megkívánja; ha a közgyűlés összehívását a tagok 10 százaléka, de legalább 5 tag, az ellenőrző bizottság vagy a járási tanács végrehajtó bizottsága írásban kéri, megjelölve a kérelem okát és célját . . . Kizárólag a közgyűlés határozhat a következő ügyekben: az alapszabály megállapítása és módosítása, a tagok felvétele, a kilépés elfogadása és kizárás; az elnök, a vezetőség és az ellenőrző bizottság tagjainak megválasztása, elmozdítása és visszahívása; az éves termelési terv és bevétel-kiadási költségvetés, valamint a zárszámadás megvitátása, elfogadása, illetőleg módosítása; hitelfelvétel, a jelentősebb szerződések megkötése vagy jóváhagyása; szövetkezetünknek más termelőszövetkezettel való egyesülése . . . A tagok csak személyesen szavazhatnak. Szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata döntő . . . A közgyűlés végrehajtó szerve a vezetőség, amely a közgyűlések közötti időszakban szövetkezetünk ügyeit intézi. A vezetőség 11 tagból áll. Elnökét és tagjait a közgyűlés szövetkezetünk tagjai sorából 4 év tartamára választja . . . A vezetőség maga állapítja meg ügyrendjét. Üléseit 2 hetenkénti időközökben tartja. A vezetőség elnöke egyben szövetkezetünk elnöke . . . Az elnök megbízatásának tartama alatt csak különösen indokolt esetben akkor hívható vissza, illetve mozdítható el, ha visszaél a reá ruházott jogokkal, magatartása és tevékenysége a szocialista er-

kölcsbe ütközik, a szövetkezeti közös vagyont hanyagul kezeli, más bűncselekményt követ el, vagy egyéb nyomós ok miatt tisztségének betöltésére alkalmatlanná válik . . . Szövetkezetünk ellenőrző szerve az ellenőrző bizottság. Tagjainak száma 5. Az ellenőrző bizottság tagjait a közgyűlés három év tartamára a tagok sorából választja meg. Az ellenőrző bizottságnak az a feladata, hogy ellenőrizze a szövetkezeti közös vagyon kezelését, megőrzését és gyarapítását, a közös gazdálkodást, a tagokkal való elszámolást, továbbá a közgyűlés határozatainak végrehajtását és a jogszabályok, valamint a jelen alapszabály rendelkezéseinek megtartását . . .”

Nehéz esztendők

A Búzakalász 1962-ben összesen 4287 holdon gazdálkodott. A terület átlag aranykorona értéke 12,1. A szövetkezet taglétszáma 447, s ebből 84 nő.

A vezetőségi jegyzőkönyvekben többek között a következőket olvashatjuk: „Az üzemi konyha az aratással beindul Peresen és Nagylaposon is. Öt forint lesz egy adag . . . Aratásra 20 napot terveznek, kombájnnal, aratógéppel és kézikaszával is dolgoznak. Cséplésre 23 nap kell. Három cséplőgép jön Gyomárról, a gépállomásról . . . Gyenge a gabonatermés; búzából a tervezett 12 300 q helyett 8850 q, zabból a tervezett 2400 q helyett csupán 384 q termett. Az intenzív-nagyhozamú búzából a szovjet fajta 10,53 q-t, az olasz szanpasztore 8,29 q-t, a másik olasz, az autonóm 10,5 q-t adott átlagban. A hazai búza eredménye holdanként 8,1 q. Az öntözés kiszélesítését sürgetik. Felvetődött a víztársulat gondolata Gyomával . . . Öntözőbrigádot kell létesíteni, függetlenített brigádvezetővel . . . Ilyen rossz az állattenyésztési munka régi idők óta nem volt a szövetkezetben. Két hónap alatt 95 süldő, 19 borjú, növendékjuh és 10 anyajuh pusztult el . . . A sertésgondozás javítása érdekében Porupcsánszki Imrét bízunk meg csoportvezetőnek, aki példás munkaerő és családja is lelkesen dolgozik . . .”

A munkaegység, a teljesítmény és az érte járó munkadíj kiszámítása nemcsak az első években, hanem később is sok vitára, bonyodalomra adott okot. A tagság nagyrésze nem értette az elszámolás módját. Az '50-es évek elején a szövetkezetekben nemcsak az elnök, hanem gyakran a falubeli tanítók is igyekeztek magyarázni a munkaegységgel való elszámolást.



Gellai Vincéné a Hunyai Viharsarok Tsz.-ből 1961 áprilisában jött át tagnyilvántartónak az endrődi Búzakalászhoz, s hogy pontosan mi is volt a dolga, arról a következőket mondja:

— A tagság személyi- és családi adatait, a tagok által behozott javakat, eszközöket, s ez utóbbiak értékét kellett nyilvántartanunk. Ezenkívül a mi feladatunk volt a munkaegység-nyilvántartás is. Minden munkának megvolt az érte járó munkaegység értéke, díja. A területeken dolgozó munkacsapat-vezetők esténként összegezték, hogy aznap ki, mennyi munkát végzett el, s ezt az összegzést hetente leadták hozzánk a tagnyilvántartásra. Minden dolgozónak volt egy munkaegység-nyilvántartó lapja, amin havonta összesítettük a teljesítményeket. Ez után kapta a tag a fizetést, de természetesen a tsz adott előleget is. A tsz vezetősége állapította meg, hogy egy munkaegységre hány kilogramm búza vagy más termés jár. Év végén, zárszámadáskor aztán kiderült, hogy maradt-e részesezésre, kiosztásra. Óvatos gazdálkodás folyt, szinte minden évben osztottunk részesezését, s nem volt rá eset, hogy valakinek év végén vissza kelljen fizetni valamennyi pénzt. 1967-ben szűnt meg a munkaegység-számítás, s 1968-tól már jóval egyszerűbbé vált a munkánk, hisz attól kezdve már csak pénz járt a végzett munkáért. Azután, a hetvenes évek elején a gépi könyvelésen dolgoztam, akkoriban vásárolta a tsz az első Ascota könyvelőgépet, amivel kizárólag csak a főkönyvi könyvelést végeztük. 1975-ben két új gépet kaptunk, s ezekkel már elemzéseket is végeztünk a közgazdasági csoportnak . . .

Gellai Vincéné 1979-ben került a tagnyilvántartási csoport élére, majd a csoport megszűnésével SZTK-ügyintézőként dolgozott nyugdíjáig, 1987. november 14-ig.

A szövetkezeti bérezés rendszerének átalakítása már 1957-től megkezdődött. Viták bontakoztak ki a munkaegység szerinti díjazás tapasztalatairól s különböző más, új díjazási formák bevezetéséről.

Határozatba foglaltatott 1957 nyarán: „A jövedelemelosztás szocialista alapelvétől eltérő részesedési módszerek alkalmazását vissza kell szorítani. Azokat a jövedelemelosztási módszereket pedig, amelyek a jövedelemelosztás szocialista alapelvén épülnek fel, és munkaegység szerinti vagy azt továbbfejlesztő módszereket alkalmaznak . . . meg kell vizsgálni és a tapasztalatokat hasznosítani kell.”

Megindult tehát a különféle kísérleti bérezési formák bevezetése. A jövedelemzési rendszer átalakításának átmeneti formájaként jelent meg a munkaegység-díjazás kiegészítése pénzelőlegekkel. A Népszabadság 1960. augusztus 2-i számában olvasható, hogy „. . . a termelőszövetkezetek az idén nagy figyelmet fordítottak a tagok személyes anyagi érdekeltségének fokozására. Ennek egyik legjobb módszere — foglal állást a Földművelésügyi Minisztérium képviselője — a rendszeres készpénz-előlegezés. E területen nagy előrehaladást értünk el. A termelőszövetkezeteknek csaknem 80 százaléka rendszeresen osztott előleget a teljesített munkaegységekre.”

A Búzakalász életében az 1965-ös esztendő igen nehéz év volt. A 4133 holdon gazdálkodó szövetkezetet a rendkívül esős esztendő, a belvíz, a jégverés, sőt a télen dülő száj- és körömfájás is sújtotta. A vezetőségi gyűlések jegyzőkönyveiből idézünk:

„Május 15.: A sok eső miatt jelentős a vetetlen terület. A kipszult lucerna helye is bevetésre vár. A napraforgót újra kell vetni. A hideg idő miatt sok a megromlott, ki nem kelt mag . . .

Június 9-ig a 80 kat. hold napraforgóból csak a fele van elvetve. 90 kat. hold silókukorica még nincs elvetve. Az összes vetetlen terület 217 kat. hold.

Június 22.: Aratáshoz a gépesítettség ellenére 23 nap szükséges. Kézi aratás is valószínű, mert esős a nyár, a gép süllyed. Kézi aratás díja holdanként: álló búzáért 1,2 q, dőlt búzáért 1,4 q . . . a kuszált gabona aratásának díja 200 kg. A tél folyamán elpusztult 520 sertés, 200 bárány, 33 szarvasmarha; 40 napig nem tudtuk a tejet

felhasználni, ki kellett önteni. 250 000 Ft az olyan kár, amit nem térítenek meg a tsz-eknek. A pusztulás oka: száj- és körömfájás.”

A szövetkezetben ebben az évben két szín, egy 300 férőhelyes juhhodály és egy 10 köbméteres cefrekút készült. A nehézségek ellenére a tagságnak rendszeresen fizették az előleget. A munkacsoport értéke a tervezett 30,14 Ft helyett 32,10 Ft lett.

Az 1966-os zárszámadási közgyűlés beszámolójából kiderül, hogy az 1965-ös nehéz esztendő hatással volt a következő évre is: „ . . . Nehéz körülmények között kezdődött az év. Több mint 500 hold szántatlan terület maradt 1965-ről. Sok szárcsutka tavaszig talpon volt és a tagoké is szállításra várt. A kora tavaszi sok csapadék meggyorsította a hóolvadást, rendkívül nagy károkat okozott a belvív az őszi kalászosokban. A lépten-nyomon megújuló esőzés megnehezítette a tavaszi munkákat. Kínszenvedés volt a tavaszi vetés. Az egész évet végigkísérte a gond. Ahhoz képest túrhetően dolgoztunk, eredményesen gazdálkodtunk . . .” A szövetkezetnek 21 erőgépe, 2 tehergépkocsija, mintegy száz munkagépe és három esőztető berendezése van. Balán ebben az évben szolgálati lakást építettek, s megalakult a tsz 15 tagú építőbrigádja.

Elgondolkodtató, a tagság életkor szerinti megoszlása: 20 év alatt mindössze 2 tag, 20—25 éves között 9, 26—35 éves 69 tag, 36—50 év között 70, 51—60 éves 83 tag, 61—70 év közötti 69, és 70 év felett 36 tag dolgozott 1966-ban a szövetkezetben.

A termelőszövetkezetek megszilárdulásában a termelési eszközök közül a legjelentősebb szerepe a gépesítésnek volt. Kiemelkedő volt a gépek hatása a tsz-ek árutermelésének növelésére: 1967-ig 1961-hez képest a közös gazdaságok össztermelése 45 százalékkal, a bruttó árutermelés 62 százalékkal nőtt. Ez a növekedés csak két forrásból származhatott: egyrészt a hozamok növekedéséből, másrészt abból, hogy a gépekkel helyettesített ígásállatok takarmánytermő területei felszabadultak például árúnövény termelésére. A termelőszövetkezeti és a gépállomási traktorok száma az 1961. évi 32 ezerről 1967-re 52 600-ra növekedett. Ebből a termelőszövetkezeti tulajdonban lévő traktorok száma több mint 48 ezer. A traktorok 1967-ben 87 százalékkal több munkát végeztek a tsz-ekben, mint 1961-ben. A fejlődésnek ebben a szakaszában valósult meg a szövetkezetek saját gépesítése, a gépállomások megszűntek, és gépjavító vállalatokká alakultak.

Megnövekedett a különféle forgóeszközök felhasználása: a mezőgazdasági eredetűeké (vetőmag, takarmány stb.) viszonylag kis



A tsz első nagygépe (1974)

mértékben, az ipari eredetűeké (vegyszerek, üzemanyagok) jelentős mértékben. A műtrágya-felhasználás például 1961 és 1967 között 137 százalékkal nőtt. A gépesítés, a kemizálás, a szakismertek bővülése megteremtette a korszerűbb agrotechnikai eljárások bevezetésének feltételeit.

A mezőgazdaság egésze ennek ellenére mostohább gazdasági feltételek között működött, mint a többi népgazdasági ág. A termelői árak viszonylag szerény jövedelmet biztosítottak. Bár a szövetkezetbe tömörült parasztok adóterheit a korábbiak felére, harmadára mérsékeltek. Egyes termékeknél árkiegészítést, nagyüzemi felárat is fizettek a szövetkezeteknek. Mindezek a kedvezmények a szövetkezés teljessé válásával nem voltak elgendők a rohamosan növekvő igények kielégítésére. Nehezítette a helyzetet, hogy az állami gazdaságok fejlesztésének befejezése is ebben az időszakban történt.

A közigazdasági feltételek a mezőgazdaságban nem tették lehetővé a bővített újratermelést. Ily módon az eszköz- és anyagihiány mellett szükséges pénz sem állt rendelkezésre. Az állami gazdasá-

gok ingyen kapták a beruházásokat, ugyanakkor a szövetkezeti tulajdont nem tekintették egyenrangúnak az állammal, ezért a fejlesztés anyagi terheit sem vállalta az állam. A fejlesztés fő forrása ezért a hitel volt. Ám a fejlesztés terhei nem voltak átháríthatók a szövetkezetekre, mert működésük pénzügyi eredménye, a bevételek erre elégtelennek bizonyultak. Bebizonyosodott, hogy a tagok társadalmilag indokolt — szerény — megélhetésére, a munkaerő-fenntartására nincs elég szövetkezeti jövedelem.

Ez a gazdasági helyzet alakította ki az állami támogatás rendszerét, amelyet a 3004-es kormányhatározatok öntöttek formába. A 68-as gazdaságirányítási reformnak köszönhetően a szabályozó rendszer korábbi, szektoronkénti különbségei jórészt megszűntek, illetve a megmaradók jelentősen mérséklődtek. A szövetkezetek költségként számolhatták el az élőmunka-ráfordítást, az amortizációt és a vállalati szféra adóit, s ez lehetővé tette a termelési folyamat eredményének értékelését. A vállalatszerűséget jogszabályok is megerősítették. Az 1967. évi III. számú szövetkezeti törvény — rögzítette ezeket az elveket, kimondva, hogy a termelőszövetkezet önálló gazdasági szervezet, jogi értelemben is; saját vagyonával és saját felelősségére gazdálkodik; a vagyon és a tulajdon a földterületre is kiterjed; a gazdálkodás célja alapvetően a mezőgazdasági termelés, de foglalkozhat minden olyan tevékenységgel, amit jogszabály nem tilt . . .

A tagok személyi jövedelme, amely a részesedési alapból származott, két részre oszlott: a munkadíjalapra és az év végi kiegészítő részesedési alapra. A termelőszövetkezet által garantált munkadíj fizetésével, valamint a biztonsági és tartalékalap képzésével kedvezőbbé váltak a feltételek a szövetkezeti tagok személyes érdekeltségének megteremtésére.

Az 1968. évi reform után az agrárpolitikai koncepció egyik fontos eleme volt az a törekvés, hogy a tsz-ekben is fejlődjön ki az önálló vállalati gazdálkodás. Ugyanakkor figyelembe vették a mezőgazdaság természeti adottságaiból, a termelőszövetkezetek kettős jellegből fakadó sajátosságokat. Nevezetesen azt, hogy a termelőszövetkezetek társadalmi jellegű szervezetek, de egyben vállalatok is, valamint, hogy a szövetkezeti tagok dolgozói, de egyben tulajdonosai is a szövetkezetnek.

Az 1968-as esztendő nemcsak a gazdaságirányítás reformja miatt jelentős a Búzakalász történetében. Ez év január 1-jével egyesült a Búzakalász az 1950. március 15-én alakult Dózsa Termelőszövetke-

zettel, s az egyesült tsz felvette a Lenin nevet. (A Dózsa alapító tagjai voltak: Gyebnár Lajos, Sárhegyi András, Bánfi Gyula, Katona Lajos, Gács István, Tóth István, Balogh Lajos, Uhrin Vincéné, Fekécs István, Gellai István, Abonyi Sándor, Gellai Lajos, Fekécs Mihály, Papp József, Gyuricza Imre, Majoros János, Dinya Miklós.) A Dózsa 2327 holdnyi területtel, 291 taggal és 98 nyugdíjossal gyarapította a volt Búzakalászt. A Dózsa 29,50 Ft-ot fizetett egy munkaegységre az egyesülés előtti évben.



Benkó István éveken át az iparban — a Betonút Építő Vállalatnál, a Dunai Vasműben, majd a Pécs környéki útépitéseken — dolgozott, amikor 1954 őszén itthon, Endrődön megszületett a fia:

— Kéthetente jártam haza, s mire a gyermek megismert volna, már utazni kellett vissza a munkahelyre. 1955 augusztusában aztán felmondtam, s itthon beléptem a Dózsa Tsz-be. Szeptember elején vettem fel a munkát. Fogatosként dolgoztam, s közben — 1956 tavaszán — ellenőrző bizottsági tag lettem, így elég gyakran kellett járnom felértékelni a tagok által behozott javakat. 1956 őszén aztán sokan elébem álltak mondván: „Te vetted el a lovamat, meg a szerszámokat, most akkor add vissza!” Öt év múlva állattenyésztés-igazgató-vezetőnek választottak, s 1966. decemberben száj- és körömfájás miatt le kellett zárni a községet. Nálunk a tehenészetben három növendékgondozó, 5 tehenész és két takarmányos volt bent, amikor is Vörös doktor, az állatorvos kiadta a parancsot, hogy legalább egy vezetőnek be kell menni. Ketten voltunk

brigádvezetők az állattenyésztésben, s mivel nekem csak néhány tyúkom volt otthon, hát bementem én a karanténba, ahová az élelmet is úgy adták be. A feladatom egyszerű volt, igaz nem túl gusztusos. Járkáltam egy vödörrel az állatok között, gyűjtöttem a nyálukat, s amelyik tehénnek nem csurgott a nyála, annak az orrát be kellett dörzsölni az összegyűjtött nyállal, hogy minél hamarabb túlessen a betegségen. Három hétig tartott a karantén. Később azután a növénytermesztésbe kerültem. Persze most azt mondhatják, hogy én mindenhez értettem. A brigádvezetőséget is úgy vállaltam el, hogy unszoltak a munkatársaim, az öregek is: „Vállald el öcsém, majd mink segítünk!” Úgyhogy sokszor jártam hozzájuk tapasztalatokat szerezni, véleményüket kérni.

Az egyesülés után Nagylaposra kerültem, ahol Hegedűs Boldizsár volt az üzemegység-vezető. Megkapta mindenki a feladatát, s én a külső brigád vezetője lettem, aminek örültem, mert a benti munkáknál már jó gépeket használtak. A magtár felső szintjére például géppel fúvatták fel a búzát. Ezekhez a berendezésekhez én nem értettem, akkor pedig hogy mondtam volna meg az embereknek, hogy melyik gombot mikor kell megnyomni a gépen. Hornok Pista lett tehát a belsőbrigád-vezető. Hozzám pedig a traktorosok és a kinti munkák tartoztak.

A mezőgazdaságban minden évben tanul valami újat az ember. Itt még nem volt olyan, hogy ha idén jól csináltunk valamit, akkor jövőre sem változtatunk. Gyakran tanultunk a kényszerűségből, keveset a könyvekből, többet a gyakorlatból. S nem szégyelltük megkérdezni az idős parasztembert: „Hallja-e bátyám, jó lesz ez így, vagy csináljuk másképp?” Ha jól emlékszem, 1972 februárjában 6 lovas vetőgéppel vetettük az árpát. Kint vagyok a határban, mikor szólnak, hogy kevés lesz az árpa. Semmi baj — mondom —, majd szétnézek, s ahol több van, onnan küldök. De mindenütt ki volt „centizve” a mennyiség, nem volt többlet sehol. Most mi lesz, üresen marad egy darab föld? Kérdem Sándor bácsit: mondja, vetett már maga tavasszal őszi árpát? Miért? — kérdez vissza az öreg.

— Hát csak azért, mert az van raktáron.

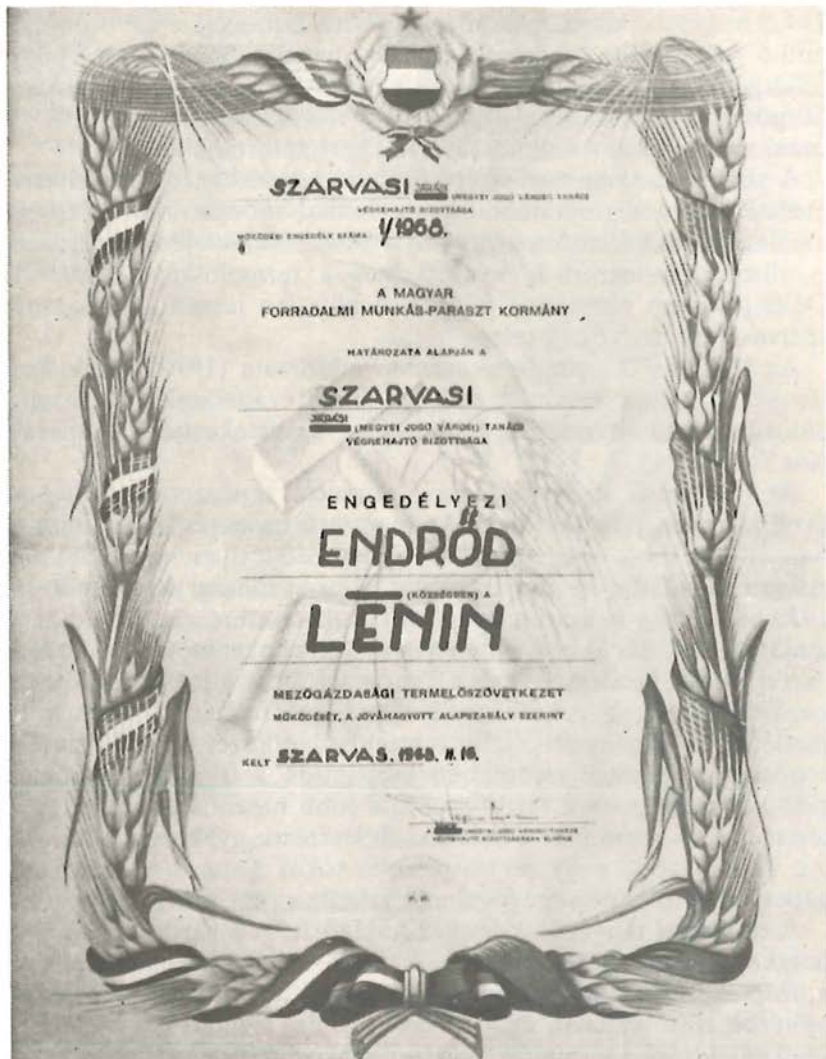
— Ne félj semmitől öcsém, vessük azt, majd az időjárás elvégzi a többi.

El is vetettük jókora darab területen tavasz elején az őszi árpát. Csak aratás előtt a határszemenlén, amikor az elnök dicsérte a termést, s az őszi árpára mutatva rákérdezett, hogy milyen vető-

magból van ez, akkor vallottam be, hogy mi történt. Nem is lett baj belőle...

A Lenin Tsz 6692 holddal, 707 taggal, 30 880 000 forintos közös vagyonnal a község legnagyobb termelőszövetkezete lett 1968-ban. Ugyanabban az esztendőben ünnepelte a szövetkezet megalakulásának húsz éves évfordulóját. Az 1968. augusztus 24-én elhangzott ünnepi beszédből idézzük a következő mondatokat: „A szövetkezeti gondolat nem volt új dolog hazánkban, már a felszabadulás előtt sem. A felszabadulás előtt... megtalálható volt falun is a Hangya szövetkezet, a Hitel szövetkezet, a Tej szövetkezet... A szervező munka alapján 1948. szeptember hónapban 23 fő megalakította a mi termelőszövetkezetünket. Abban az időben nem volt a szövetkezetnek alapszabálya, nem volt kiforrott célja, csupán az alapítók jóindulatú lelekes gondolata. Bízta abban, hogy a nincstelenségből is van kiút, s ennek feltétele a közös összefogás... Termelőszövetkezetünk 360 kh földterületen alakult, mely terület is négy részből tevődött össze. A földterület megműveléséhez jóformán semmiféle termelőeszköz nem volt, csupán egy pár ló, egy pár ökör, s mindössze 3 db szarvasmarha. De nagy volt a bizakodás, volt erős elhatározás, élni és dolgozni akarás... Szövetkezetünk megalakulásával egybe esett a gépállomások létrehozása... A gépállomások segítségével nélkül — mivel a termelőszövetkezet gépekkel, gépi felszereléssel nem rendelkezett — lehetetlen lett volna a termelést megindítani...

A párt, a munkásosztály sokoldalú segítségével folytán erősödtek termelőszövetkezeteink, egyre többen választották a közös gazdálkodás útját. De, hogy mennyire nehéz feladatot és sok politikai harcot jelentett a mezőgazdaság átszervezése, azt a későbbi idők igazolták. Voltak e mozgalomban ellentétek, idegenkedések, s az újtól való félelem is. Voltak ebben az időszakban hibák, a helytelen politikai vezetésből adódó problémák is... A mi termelőszövetkezetünk 1948-ban az országban az elsők között alakult. A szövetkezés útjára lépett elvtársak és tagtársak akarata, elhatározása minden politikai vihart és harcot kiállt, és a tagság becsületes munkája nyomán termelőszövetkezetünk egyre erősödött... Jóleső érzés arra gondolni, hogy amit létrehoztunk, megvalósítottunk ebben a szövetkezetben, mindannyiunknak benne van a része..., s a 20 év alatt elért eredményeink nem lebecsülendők. Építői és részesei vagyunk ennek a nagy kollektív gazdaságnak, melyben élünk és dolgozunk...”



A Lenin Tsz működési engedélye

A Lenin Tsz jó évet zárt 1968-ban. Egy munkanap átlagjövedelme 76,9 forintra nőtt. Mintegy 4 ezer holdon műtrágyáztak, holdanként 44 kilogrammot felhasználva. A talajerő további pótlására 643 vagon szerves trágyát hordtak ki a területre, holdanként

144,5 mázsás átlaggal. Az állattenyésztés árbevétele több mint 9 milliárd forint volt. harmincöt traktor, hat gabonakombájn, négy tehergépkocsi, 25 pótkocsi és 42 kettesfogat segítette a munkát. Sürgős feladattá vált egy gépműhely felépítése, mert az erő- és munkagépeket nem volt hol javítani, karbantartani.

A szövetkezetben ugrásszerű fejlődés kezdődött. A növénytermesztésben a legfejlettebb agrotechnikai módszereket kezdték alkalmazni. Az állattenyésztésben a '70-es évek elején országosan is elismert módszert honosított meg a termelőszövetkezet. A Dália-program keretében felépült a kötetlen tartású, húshasznú szarvasmarhatenyésztő-telep.

Az MSZMP X. kongresszusának határozata (1970) kimondta: „Segíteni kell a szövetkezetek és állami vállalatok társulatait, bátorítani kell a termelési, feldolgozási és értékesítési kooperációt.”

Az iparszerű mezőgazdasági termelési rendszerek a '60-as évek közepén jelentek meg. Az iparszerű termelés térhódítása a baromfihús és a tojás termelésében kezdődött el. (A Bábolnai Állami Gazdaság — ma Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát — 1970-ben 6000 hektáron iparszerű kukoricatermelési rendszert alakított ki, s már az első évben bizonyította hozamnövelő hatását.) A rendszerek kezdeményezői a legkorszerűbben gazdálkodó állami gazdaságok voltak. A hetvenes évek második felében felsorakozott melléjük jó néhány felkészült termelőszövetkezet is. A termelési rendszerek jelentős mértékben erősítették a termelés biológiai alapjait, nagy gondot fordítva a föld jobb hasznosítására. Figyelemre méltó ezenkívül a műszaki fejlesztésre gyakorolt hatásuk. Az alkalmazott, nagy teljesítményű, tőkés importból származó gépek teljesítőképessége jóval meghaladta a régi, elavult gépeket.

A termelési tényezők komplex hasznosítása a gazdaságosság, a hatékonyság növelését szolgálja. A technológiai fegyelem betartása a szervezethez való színvonalának emelkedését, a jövedelmezőséget előtérbe állító vállalati magatartás erősítése szintén nagy jelentőségű velejárója a termelési rendszer gyakorlatának. A Lenin Tsz a KITE termelési rendszer tagjaként ötmillió forintos beruházással modern gépsort vásárolt.

A termelőszövetkezetben 1971-ben a műszaki és adminisztratív dolgozók között négy egyetemi végzettségű, egy felsőfokú technikum végzettségű, kilenc középfokú technikumot végzett, két alafokú mezőgazdasági iskolát végzett, valamint három mérlegké-

pes könyvelő, négy képesített könyvelő és a két szakképesítés nélküli tevékenykedett.

1972-ben a szövetkezet összterülete 6720 kat. hold, azaz 3867 hektár. Ebben az évben tértek át a területszámításban a hektárra. A vezetésben negyvenegyen vettek részt, akiknek átlagos keresete 3206 forint volt. Harmincötezer forint fölött egyébként kilencvenötön kerestek. Búzából hektáronként 34,9 mázsát, rizsből 21,7 mázsát, kukoricából 55,4 mázsát, napraforgóból 14,9 mázsát takarítottak be.

Kiváló szövetkezet

Az 1968-as egyesülés után, 1973 őszén az endrődi határban dolgozó négy termelőszövetkezet vezetősége és a tagság úgy határozott, hogy a négy szövetkezetet kettővé vonják össze. Ily módon a Béke Tsz a nagylaposi részen gazdálkodó Új Barázdával, a Lenin pedig a varjasi területen működő Szabad Föld Tsz-szel egyesült 1974. január elsejével.

A Szabad Föld 1952. augusztus 20-án tizennyolc taggal — Dinya Imre, özv. id. Dinya Imréné, özv. Dinya Imréné, Dinya Mária, id. Dinya Máté, id. Hanyecz István, Hornok András, Liziczai Vince, Iványi Lajos, Kurilla Ambrus, Kurilla Mihály, Mészáros Elek, Tóth József, Kondor László, Gyuricza István, Habzda Bálint és Habzda Lajos — alakult meg a régi Varjasi iskola környékén.



Az 1949 ősze óta működő Új Baráзда tagjaival beszélgetve, tőlük tapasztalatokat szerezve jutottunk arra az elhatározásra, hogy önálló tsz-t alakítunk — mondta id. Iványi Lajos, a szövetkezet egyik alapító tagja.

— Az alapítók nagy része középparaszt volt, láttuk, hogy a termelőszövetkezet az egyéni gondokat leveszi az ember válláról. Összejöttünk a Varjasi iskola épületében, ahol megjelent a községi

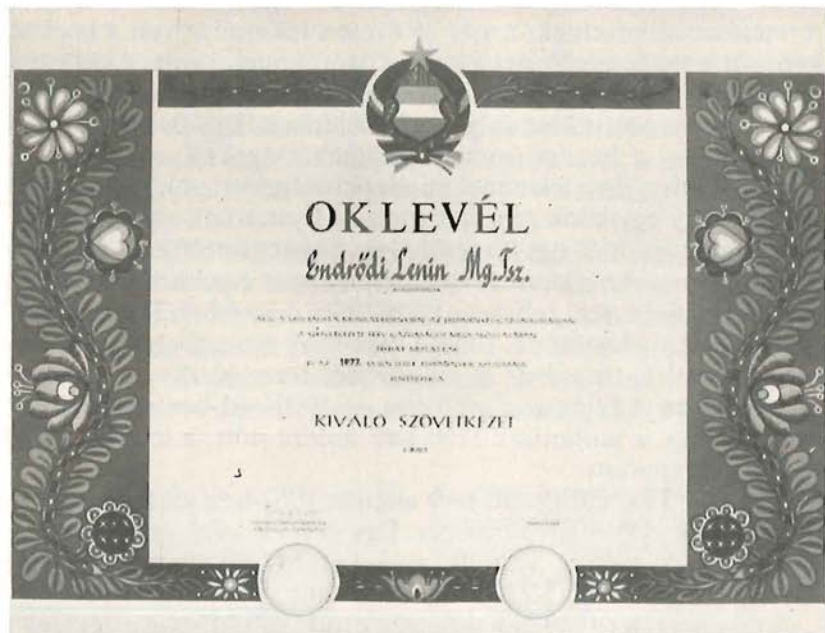
tanács elnökhelyettese Czikkely Miklós is. Megalakítottuk a Szabad Földet a behozott 195 kat. hold földterülettel, amely később 45 hold állami tartalékkal egészült ki. Kiosztottuk a belépési nyilatkozatot, amin fel kellett tüntetni a bevitt földet, állatot, szerszámot, s mind a tizennyolcan aláírtuk. Megválasztottuk a tsz öttagú vezetőségét. Az elnök Dinya Imre lett. Ő volt az egyik szervezője a termelészövetkezetnek, s már 26 évesen tekintélye volt a környéken, sőt a tanácselnök-helyettesnek is jó komája volt. Akkoriban persze más világ volt, a kapásnövények művelésénél, betakarításánál még az elnök is kint dolgozott a földeken. Egy év elteltével — 1953-ban — a kezdeti gondoktól, nehézségektől eltekintve az anyagiakkal, a jövedelemmel mindenki elégedett volt. Azt tapasztaltuk, hogy egyikőnk sem járt rosszul. Építettünk egy 30 férőhelyes tehénistállót és egy 20 férőhelyes anyakocatelepet, amit be is telepítettünk. Az ellenforradalmi események hatására feloszlott a tsz, szerencsére nem teljesen, mert 1956. november 3-án I. típusú szövetkezetté alakultunk, s majd csak 1959 novemberében alakultunk ismét III. típusúvá. A szomszédos termelészövetkezeti csoportok — az Ady és az Egyetértés — 1960—61-ben csatlakoztak hozzánk, így a területünk 1750 kat. holdra nőtt, a létszám pedig 115-re gyarapodott.

A tagság által elfogadott terv alapján 1962-ben vásároltunk egy csehszlovák gyártmányú traktort. Egy évvel később már öt traktorunk volt, s 1965-ig vettünk még két MTZ-t, egy DT—54-es lánctalpast, majd egy SZK—4-es kombájnt.

A tehenészetet 1959-ben megszüntettük, és 1963-ban rátértünk a juhtartásra, s emellett megmaradt a sertésenyésztés is. 1970-ben önszanálás történt a tsz-ben. A belvíz, az esők miatt nem sikerült az esztendő, 95 ezer forint hiányunk volt. A zárszámadó taggyűlésen azután úgy döntöttünk, hogy önerőből rendezzük a hiányt. A következő évben egy munkaegységre kevesebbet fizettek, magyarán a fizetségből annyit tartottak vissza, amennyi pótolta a 95 ezer forintos hiányt.

A Lenin 1968 után jól gazdálkodó, erős tsz-szé vált. Nem véletlen, hogy 1974-ben velük egyesültünk. Persze az anyagi megfontolás mellett az emberi kapcsolatok is közrejátszottak. Ezen túlmenően az iparszerű termelés, a fejlődés is sürgette az egyesülést. A Szabad Föld, mint kis tsz nem tudott volna például szárítót építeni. Akkoriban kezdődött meg a tanyák elnéptelenedése, az emberek nagy része beköltözött a községbe, ezért a szövetke-

zetnek a korszerű munkásszállítás feltételeit is meg kellett teremtenie. Autóbusz-vásárlásra azonban nem volt pénze a Szabad Földnek. Az egyesülést a 115 tagból csak egyetlen egy nem helyeselte. Az egyesüléssel a Lenin Termelőszövetkezet területe 4867 hektárra, a taglétszám pedig 728-ra nőtt . . .



Az 1977-es esztendőben végzett munkájáért, kimagasló eredményéért a szövetkezet elnyerte a Kiváló Szövetkezet kitüntető címet. Néhány fontosabb adat erről az évről: a tsz összes árbevétele 100 millió 135 ezer forint, összes költsége 84 millió 264 ezer forint, a nyeresége pedig 15,8 millió forint volt. A fizikai dolgozók havi átlagkeresete meghaladta a 3120 forintot, a nem fizikai dolgozóké pedig a 3700 forintot. Őszi kalászosokból 55,5 mázsát, kukoricából 71 mázsát, napraforgóból 21,4 mázsát takarítottak be egy hektárról.

Öntözésre — a Templom-zugi, a Bónum-zugi és a Peresi holtágakból, valamint a Malomzug, a Simafok közti csatornából — felhasználtak 3,5 millió köbméter vizet. A szövetkezet állóeszközeinek értéke 97,3 millió forint.



Tímár Gergely, a Lenin Tsz pártalapszervezetének titkára a budapesti gépkezelői tanfolyam elvégzése után, az 1948 szeptemberében alakult gyomai gépállásra ment dolgozni 18 évesen. Mosolyogva említi az akkori jelszót: „A gépállomás a munkásosztály falun előretolt bástyája.” A gépállomáson traktoros volt, majd 1957 januárjában került a Búzakalász Tsz-be, ahol eleinte a növénytermesztésben dolgozott, majd egy év múlva Balázs Istvánt elnöknek, őt pedig — 1958 decemberében — párttitkárnak választotta a tagság.

— Ahogy megjelentek a párt agrártézisei 1957-ben, megkezdődött a mezőgazdaság átszervezése, a helyi viszonyok között ebből a mi alapszervezetünk tagjai is kivették részüket — mondja Tímár Gergely. Agitálni jártunk a környékbeli parasztokhoz, sokszor éjszakákon át vitázva velük. Persze nem ment könnyen az agitálás, hiszen voltak olyanok is, akik a belépés ellen voltak, mondván „még mit nem, hogy én a tsz-ben együtt dolgozzak a volt cselédemmel...” S a szép az az egészben, hogy a közös munka idővel összehozta a korábban gyakran marakodó parasztembereket, megváltozott körülöttük a világ s változtak ők maguk is. Annak idején, mikor a belépéskor hozni kellett a földet, jószágot, a jószágnak takarmányt, történt a következő eset:

Jóska bácsinak igen szép szénája volt, s mondja nekem, hogy „titkár elvtárs, ide figyeljen, én ám csak annyi szénát hozok be a tsz-be, amennyi feltétlenül szükséges, egy fél kilóval sem többet!” Nem is kell, Jóska bácsi, nem követel itt magától egy grammal sem többet senki — mondtam neki. Tulajdonképpen nem is volt említésre méltó ez az esemény, hanem az első nyugdíjnapon, a '60-as évek végén jutalmakat osztottunk, s kapott többek között Jóska bácsi is. Az öreg remegő kézzel vette át tőlem a borítékot, s így szólt: „Titkár elvtárs, biztos emlékszik, én akkor a belépéskor levettem a többletszénámat, s csak utána gondolkodtam, hogy én

ezért bizonyára megbélyegezett ember leszek. De aztán láttam, hogy elfelejtették azt, amit akkor tettem, pedig okozott nekem néhány álmatlan éjszakát az az eset...”

Előbb a három hónapos, később, az egyéves pártiskolát végeztem el a '60-as évek elején. 1962 után függetlenített párttitkár lettem, s akkoriban nekem 120 munkaegységet kellett teljesítenem, úgyhogy gyakran kijártam a földekre dolgozni.

Közben fejlődött a szövetkezet. Jöttek az új, modernebb gépek. Bár nem igazán örültek például a kombájnnak az emberek. Hiszen — mondták —, ha aratáskor a kaszálással ráhajtanak, akkor meglesz az ötszázegynéhány munkaegységük, annyi, amennyi az állattenyésztésben dolgozóknak. A kombájnnak mellé pedig nem kellett a kasza. Ugyanilyen ellenkezést váltott ki a műtrágyahasználat vagy a hibridkukorica-vetés. A hibridből eleinte nem is volt szép termés, s akkor aztán „jött a szöveg”: — Na, ezért fizetjük az agronómust? A szövetkezeti mozgalom fejlődése átformálta az emberek gondolkodásmódját. Harcos, kemény, de szép esztendők voltak...



Az 1981-ben elkészült juhtelep egyik épülete

A Békés Megyei Népújság 1981. május 8-i száma a Lenin Tsz eredményeiről és terveiről közöl rövid cikket: „Az endrődi Lenin Termelőszövetkezet az elmúlt 33 év alatt számos elismerést kapott gazdálkodási sikereiért. Az adottságait tekintve közepes szövetkezet különösen az utóbbi évtizedben nagy gondot fordított az optimális vetésszerkezet kialakítására. A tsz-ben ma 1600 hektáron természetnek búzát, 960 hektáron kukoricát, 580 hektáron napraforgót, 300 hektáron lucernát és több mint 600 hektár rét és legelő. A szakosodás eredményeként a hasonló adottságú mezőgazdasági üzemekkel összehasonlítva kimagasló eredményeket értek el. Ezt bizonyítják az elismerések is. A Lenin Tsz 1977-ben kiváló szövetkezet lett. A Körösök Vidéke Tsz Szövetség által meghirdetett kukoricatermesztési versenyben, kategóriájukban 1978-ban, 1979-ben elsők, 1980-ban másodikok. A csaknem 5,4 tonnás hektáronkénti búzatermeléssel tavaly második helyezést értek el. 1980-ban a kenyérgabona tonnánkénti önköltsége 2300 forintról 1600 forintra csökkent. Búzából az említett átlag szövetkezeti rekordnak számít.

Az állattenyésztési ágazatban sertés-, juh- és tehéntartással foglalkoznak. Az elmúlt években a leggyorsabban fejlődő állattenyésztési ágazat a juhászat volt. A tsz az ágazat fejlesztését 630 hektáros legelőire alapozza. Az V. ötéves tervben az elavult hodályok helyére újat építettek. A közösben most kétezer anyajuhot tartanak. A szarvasmarha-tenyésztés fejlődésére jellemző, hogy az egy tehénre jutó tejtermelés egy év alatt 800 literrel nőtt. A közös gazdaság eddig évente négyezer hízót értékesített és rövidesen megkezdik egy 8 ezer hízót kibocsátó sertéstelep építését.”

A fiatalok



Kurilla Péter traktoros a Szabad Föld Tsz-szel kötött szerződést, s 1968-ban Kétegyházára jelentkezett az ipari iskolába, ahonnan három év múlva mezőgazdasági növénytermesztő gépész szakmunkásként jött haza a szövetkezetbe. Első gépe egy fülke nélküli MTZ—45 volt.

— Ezzel a nyolcéves, öreg traktorral kellett szántanom, tárcsázni és vetni. Amúgy panaszom nem lehet rá, jó típus az MTZ, csak hát a por, a sár, az eső és a hideg nem kímélte az embert — emlékezik a munkába állás utáni első hónapokra Kurilla Péter. — Később, 1974-ben egy fülkés MTZ—50-es traktort kaptam, amivel alig másfél évet dolgozhattam, ugyanis '75 májusában bevonultam katonának. A leszerelés után már egy modernebb traktorra, egy MTZ—80-asra ülhettem, majd amikor a tsz belépett a KITE-termelési rendszerbe, kaptam egy John Deere traktort. Óriási különbség van az MTZ és a John Deere között. Ez utóbbi belülről olyan mint egy személyautó. Légkondicionált, nincs por a fülkében, szóval lehetett vele dolgozni. Dolgoztunk is három műszakban, hárman használtuk. Tizenkét óra munka után 24 óra pihenő járt. Azóta, a KITE-program keretében már megjött az újabb, modernebb, erősebb John Deere 4650-es. Van hozzá többek között egy

Cyclo vetőgép, amelynek csoroszlyáiban fotocella érzékeli, ha a csoroszlya eldugult. A hibát 15 másodpercen belül a fülkében lévő monitoron jelzi. Így nem történhet meg, hogy mondjuk fél hektáron át nem vet a gép. Tizenkét óra alatt 70—80 hektárt lehet ezzel bevetni. Hogy mennyit keresek?! Vetéskor 400—500 forintot naponta. Nyújtott műszakkal ennek a dupláját is megkeressük, de akkor reggel 6-tól éjfélig dolgozni kell.

* * *



Gyuricza Lajos a tsz központi javítóműhelyében esztergályos. Édesapja 1960-tól nyugdíjig dolgozott a Leninben, s még ma is gyakran kibiciklizik, megnézi a műhelybéli „családot”, a kollégákat. Gyuricza Lajos 1970 óta tsz-tag, előtte tanulóként a Békés Megyei Vegyesipari Vállalat Gyomai Gyáregységében (ma Körös Kazángyártó és Gépipari Vállalat 2. számú gyáregysége) dolgozott. A tsz műhelyében a munkagépek, pótkocsik, öntözőberendezések karbantartását, javítását végzik. 1978-ban tette le az esztergályos vizsgát.

— Régebben nyugodtabbak voltunk, akkoriban nem hajtott senki arra, hogy valami másodállása is legyen, bár lehetőség sem volt, nem úgy, mint mostanság. 1982-ben alakult meg a vasas szakcsoport, s egészen tavaly őszig dolgoztunk munkaidő után is. Bedolgoztunk a Szarvasi Állami Tangazdaságnak tolólapkéseket javítottunk, tolólap-kitámasztó orsót gyártottunk, dolgoztunk ezen kívül a mezőberényi és a békéscsabai Mezőgépnek és a környező üzemeknek is. Évente ebből — munkától függően — átlagosan mintegy 40—50 ezer forint pluszjövedelemhez jutottunk. Hivatalosan még megvan a szakcsoport, de nincs vagy alig kapunk megrendelést a vállalati különadó miatt, és persze 100 forintnyi bérből is az adózás után csak 30 forint marad, amiért ugyebár nemigen érdemes

dolgozni. Úgyhogy most vagy két lyukkal összebb húzzuk a nadrágszíjat. Órabérem bruttószítva 30 forint. Mint általában a többi ember, mi sem vagyunk elégedettek, de szerintem amit a vezetők megtehettek, azt megtették. Persze az is igaz, hogyha az ember elégedett az nem jó, mert akkor nincs miért küzdeni, nincs újabb cél...



Timár Béla traktoros 1980 óta dolgozik a tsz-ben. Édesapja a Szabad Földben kezdte a munkát, s az egyesülés óta a Leninben takarmányos, a juhászatban. Timár Béla teljesítménybérben dolgozik, s az elmúlt évben havonta átlagban 5 ezer forinttal gyarapította a családi kasszáját. A mezőgazdasági szakmunkásképzőt Békésen végezte, majd egy két hónapos „vegyszeres iskolán” betanított munkás képesítést szerzett.

— Ehhez még kell egy érettségi és még növényvédelmi raktáros is lehetek — mondja, de már legyint is. — A munka mellett kevés a szabadidő, s ha keresni akarok, akkor bizony reggel hattól este hétig dolgozni kell. A feleségem viszont az idén érettségizett. Egy fiunk van, s most augusztusban születik a második gyermekünk. Úgyhogy minden forintra szükség van. A kondorosi kövesút mellett lakunk egy kis tanyácskában, otthon sertéshizlalással foglalkozom. Négy hízóval, három anyakocával, tizenkét malaccal bizony van munka. Nehogy azt gondolja, hogy panaszkodom. Gondok persze vannak, de amíg az ember egészséges, addig nincs baj...



Bukva István, ahogy mondani szokták „rég motoros” már a mezőgazdaságban. Szerelőként kezdte a nagybetűs életet a gyomai gépállomáson még 1960-ban, de nyaránként gyakran járt a környékbeli termelősövetkezetekbe kombájnózni. Akkoriban 6—7 ezer forintot is kerestek egy aratási szezonban, igaz kevesebb volt a gép, nagyobb lehetőség nyílt a teljesítmény növelésére, így a pénzkeresésre is. 1967-ben oszlott fel a gépállomás, s mivel a Leninben nem volt munkaerőfelvétel, így a Hunyai Hunyadiban dolgozott egy évet, majd 1969-ben újra próbálkozott, most már sikerrel.

— 1961-től, 28 éve, minden nyáron — még a honvédségben is — kombájnózok. Az idény a búzaaratással kezdődik, s nem egyszer volt már olyan, hogy karácsonykor, de például a '70-es évek közepén januárban a kukoricabetakarítással fejeződött be. Akkoriban az időjárás és a szárítókapacitás szűkössége miatt húzódtott el a betakarítás. Hernádnémetibe a Hernádvölgye Tsz-be 1983 óta járunk segíteni aratni, mivel azon a vidéken később érkezik a búza. Az ottani kollégák pedig Endrődre járnak viszonzni a segítséget.

A megyei betakarítási versenyben 2 alkalommal első, kétszer pedig második helyezést ért el Bukva István. Placki Mihály kollégájával a járási versenyben John Deere 970-es kategóriában pedig két alkalommal első helyezést értek el.

Két elnök...



Balázs Istvánt 34 éves korában, 1958. január 17-én választotta elnöknek a szövetkezet tagsága, s 26 éven át, 1984-ig vezette a tsz-t. 1949-ben a hathetes traktorosiskolát végezte el, majd így került a gyomai gépállomásra. Két év múlva sikerrel vizsgázott Békéscsabán a két hónapos pártiskolán, majd a katonaság következett egy politikai tisztképző iskolával. 1952. február 1-jén, 28 évesen a gépállomások megyei politikai osztályán szervezi az ifjúsági mozgalmat, s két év múlva visszajön a gyomai gépállomásra. A zsámbéki tsz-elnökképző iskolán — ami tulajdonképpen egy 10 hónapos mezőgazdasági szakiskolának felelt meg — 1955 augusztusában vizsgázik.

A gépállomásról 1957 februárjában veszik fel — 33 évesen — növénytermesztőnek a Búzakalász Tsz-be. Az 1958. január 17-i közgyűlésen pedig a szövetkezet elnökévé választják.

— Mit mondjak, nem nagy lelkesedéssel vállaltam, de resteltem szólni, mert olyan nagy többséggel választottak meg. Úgy voltam vele, hogy kipróbálom, azt az egy-két évet kibírom, ugyanis akkoriban ha valami nem úgy ment a tsz-ben, mint ahogy kellett volna, akkor először az elnököt mozdították el — idézi fel a múltat Balázs István. — A remélt egy-két évből végül 26 év lett, 1984-ben mentem nyugdíjba. Persze addig történt egy s más a tsz-ben.

Az első években kevés volt a függetlenített dolgozói létszám. Volt egy elnök, egy agronómus, egy főkönyvelő, 2—3 adminisztrátor és két brigádvezető. Rengeteg munkám volt akkoriban: eladni,

vásárolni, intézni a szövetkezet ügyeit, és persze gyakran kellett az emberekkel beszélgetni, tájékoztatni őket. Naponta kijártam a területre, s mondtam, üljünk le emberek, beszéljük meg, kérdezzenek.

Akkoriban kéthetenként tartottunk vezetőségi ülést, havonta voltak közgyűlések, s közben, különösen kampányidőszakok előtt, brigádyülések. A közgyűléseken a tervet, a zárszámadást, a kisebb beruházásokat döntötte el a tagság, a tagfelvételek, a fegyelmezés és a kizárás is a közgyűlés hatáskörébe tartozott. 1959—61 között a tsz-szervezés időszakában jelentősen megnőtt a terület és a taglétszám. Az 1961. februári közgyűléseinken például 93 embert vettünk fel, akik először kitöltötték a belépési nyilatkozatot, feltüntetve, hogy ki, mit hoz a közösbe, s ezt ismertettük a tagsággal a közgyűlésen, majd kézfelnyújtással szavaztak a tagok. Az elnöki értekezleteket általában a járási székhelyen, Gyomán tartották. Itt jöttek össze a járás tsz-elnökei, s a járási mezőgazdasági osztály vezetője tájékoztatott bennünket az árakról, a műtrágya-vásárlási lehetőségekről, s értékelték a szövetkezetek munkáját is. Általában, amelyik tsz jól dolgozott, arról kevés szó esett.

Később belejöttem a munkába, olyannyira, hogy amikor 1959-ben el akartak hívni a gépállomások megyei osztályára személyzetisnek, illetve a gyomai gépállomás igazgatójának, nemet mondtam. S az indokom az volt, ha majd a tagság azt mondja, hogy menjek, akkor megyek, de addig nem. Pedig a fizetés is nagyobb lett volna.

A '60-as évek derekától áttértünk a részesművelésre. Ez azt jelentette, hogy a betakarítás után a termés meghatározott százalékát kapta a tag, s a feladatra nem határoztunk meg munkaegységet, sem pedig pénzdíjat. A kukoricát természetben „fizettük”, a többi növény — cukorrépa, napraforgó — esetében az értékesítés után járó részesedés értékét, árát kapta meg a tag.

A fejlődést követő években — 1962—1972-ig — zöldségféléket is termesztettünk, elsősorban azért, hogy a tagok családtagjait, a feleségeket is foglalkoztassuk. Kezdetben a nagykőrösi és a kecskeméti, majd a békéscsabai konzervgyár vette meg a tsz-től a paprikát, paradicsomot, zöldbabot. A kertészetben javarészt asszonyok palántáltak, kapáltak, s ezért a munkáért munkaegységet irtunk, a szedésért pedig azonnal fizettünk. Egy kilogramm paradicsom leszedéséért 25 fillér volt a díj. Később — 1972-ben — megszüntettük a kertészetet, mert akkorra már a lányoknak,

asszonyoknak „testhezálló” munkalehetőséget kínáltak az endrői szövetkezetek, az ENCI, a Szabók és az áfész.

Az új gazdasági mechanizmussal — 1968-tól — megszűnt több kötelezően előírt növény termesztése. Cukorrépát például 1969 óta nem termeszt a tsz. 1973-ban beléptünk KITE-be, s így azóta három növényfélése — a búza, kukorica és a napraforgó — termesztésére szakosodtunk. A KITE-hez tartozó gazdaságok jelentősen fejleszthették a gépparkot, a növénytermesztés gépesítését. Akkoriban vásároltuk meg a kukoricatermesztés gépsorát — John Deere traktor, kombájn, Cyclo vetőgép stb. —, ami persze más növények termesztésénél, betakarításánál is használható. Felépítettünk egy DSZP—32-es terményszárító berendezést. Mindezekkel jelentős eredményt ért el a tsz az említett növények hozamának növelésében. E korszerű termelési technológiákkal az időjárás hatását bizonyos mértékig befolyásolni lehet, ám a belvizet vagy a jégverést kivédeni nem lehetett. A tsz munkáját, területi adottságai miatt, gyakran nehezítette az időjárás. Két egyforma esztendő nem volt. A csapadékos, belvizes éveket gyakran követte aszályos időszak. Az 1968-as év például rendkívül aszályos volt, 1970-ben pedig a rendkívüli belvíz okozott milliós károkat a növénytermesztésben.



Napjaink egyik legkorszerűbb gépe

Amikor a tsz-hez kerültem, mindössze 40 fejőstehene, néhány birkája és sertése volt a szövetkezetnek. Az ötvenes évek végére, a több mint 100 igásló-szaporulattal már nem tudtunk mit kezdeni. Ették a drága takarmányt, s hogy a költségeket csökkentsük, ezért egy részét értékesítettük, másik részét pedig a vágóhídra küldtük. Az értékeesebb kancákat persze meghagytuk.

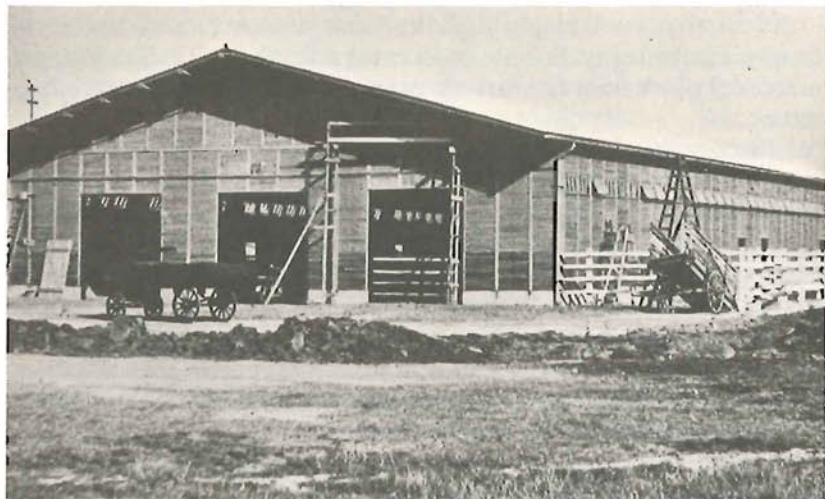
A hatvanas évek elején foglalkoztunk pecsenyekacsa-neveléssel és -értékesítéssel is. Évente 3—5 ezret adtunk le. Később jövedelmzőségi okok miatt a szarvasmarha-, sertés- és juhtartást fejlesztettük.

Ehhez volt elegendő tömegetakarmány és legelő is. 1971-ben alapítóként beléptünk a Húshasznú Szarvasmarhatenyésztő Közös Vállalkozásba, kialakult a tsz-ben a marhahizlalás technológiája, s évekig számos állatot értékesítettünk, melyek nagy része olasz exportra került. Ez volt az úgynevezett Dália-program, melyben 10 gazdaság vett részt. A kötetlen tartású szarvasmarhák leválasztott bikaborjait hizlaltuk 13—14 hónapos korukig, amikor is elérték a 600 kilogrammos súlyt, s már vitték is exportra. A tájjellegű szarvasmarha-tenyésztés eredményeit bemutató kiállításon díjat is nyertünk. Később, 1978-ban a szarvasmarha-értékesítés korlátozódott, az állami dotáció is egyre inkább a tejtermelést támogatta, így leállt a program. Szintén alapítótagjai voltunk — a 70-es évek elején — a Füzesgyarmati Szálas- és Tömegetakarmány Termelési és Juhtenyésztési Rendszernek. Építettünk négy 300—300 férőhelyes juhhodályt. A legelőterületek nagy részét öntözhetővé tettük. A juhágazat fejlesztésében elért kiemelkedő eredményeinkért szövetkezetünk a megyei szervektől kitüntetést kapott.

A többszöri egyesülés miatt szétszórta öt helyen tartottuk a sertést. A peresi részen a már meglévő sertéstelep mellé három sertéshizlaldát, egy malacnevelőt és egy üzemi vágóhidat építettünk. Úgy gondoltuk, hogy a növénytermesztés mellett az állattenyésztést is fejleszteni kell, hisz egy aszályos év után csak így tudunk talpon maradni.

Huszonhat éven át, 1984. február 1-ig voltam elnök, s büszkén mondhatom, hogy a tsz-ben 25 éven át nem volt mérleg- vagy alaphiány, minden évben tudtunk az eredmények után prémiumot fizetni. Azután 1983-ban az aszály miatt volt olyan terület, ahol a búza nem tudott kikalászolni, a kukorica egy részét le kellett silőzni, a napraforgó 6 mázsát termett hektáronként. Tizenhárommillió vesztesége volt a szövetkezetnek abban az évben.

Nehéz esztendők voltak ezek. Az emberek fegyelmezetten dolgoztak, megérezve, hogy több csak úgy lehet, ha többet termelünk, s akkoriban bizony nagyon keményen meg kellett dolgozni azért a kevés jövedelemért is. Küzdelmes élet volt ez mindannyiunk számára...



Dáliaprogram. Az épülő bikahizlalda 1974-ben

A Békés Megyei Népújság 1984. február 1-jén „Elnökbúcsúztás — elnökválasztás Gyomaendrődön” címmel a következő tudósítást közli:

„Huszonhat évvel ezelőtt, harmincnégy éves korában választották elnökké — akkor még Endrődön — Balázs Istvánt, aki a Lenin Tsz tegnapi közgyűlésén tartotta meg utolsó elnöki beszámolóját a tagság előtt. E „búcsúzó” számvetésben Balázs István az elmúlt öt év alatt elért eredményeket szedte csokorba: az ötezer hektárt művelő, alig hatszáz fős közösség — amelyben a dolgozó tagok száma már a háromszázat sem éri el — 1979-től 1982-ig 59 százalékkal gyarapította közös vagyonát, 43 százalékkal bővítette a termelését, és éves átlagban mintegy 13—14 millió forint nyereséget könyvelhetett el.

Különösen szép eredményeket hozott az 1982-es esztendő amikor búzából több mint öt tonnát, kukoricából pedig több mint 8 tonnát arattak hektáronként. A vizsgált időszakban, amikor összes-



A szemestermény-szárító üzem 1975-ben készült el

ségében 91 és fél millió forintot költöttek fejlesztésre, a tagok havi átlagos keresete 3660 forintról 4170-re kúszott fel. Sorolni is elég, mi mindennel erősödött meg a gyomaendrői közös gazdaság két és fél évtized alatt, a központi keverőtől, az állattartó kialakításán át, a legelőfelújításon keresztül egészen az új gépműhelyig, a nagygépek számának növelésétől, az IFA-telep kiépítésén át a munkahelyi szociális ellátás fejlesztéséig.

A sors kegyetlensége — ahogy azt dr. Szabó Sándor, a megyei tanács általános elnökhelyettese megfogalmazta közgyűlési felszólalásában —, hogy Balázs Istvánnak, a nyugdíjkor elérésével nem adatott meg az igazán szép búcsú: a tavalyi aszály miatt a Lenin Termelőszövetkezetnek 14 millió forint mérleg szerinti veszteséggel és 4 millió forint alaphiánnyal kell zárnia az elmúlt esztendőt. Azért „csak” ennyivel, mert az év közben hozott rendkívüli intézkedések végrehajtásával a termelőszövetkezet mintegy 6 millió forintot „le tudott dolgozni” a veszteségekből...

A Lenin Termelőszövetkezetet az egész megye ütemesen fejlődő, és biztos lábakon álló gazdaságnak ismerte meg. Balázs István utódjának, dr. Iványi Lajosnak — a közös gazdaság volt üzemegység-vezetőjének, akit az FLR-től hívtak haza, és választott meg tegnap egyhangúlag a tagság — ezzel az örökséggel kell majd jól gazdálkodnia ahhoz, hogy az üzem a tavalyi természeti csapást kiheverje. Ezt állapította meg dr. Szabó Sándor is, meg Győrfi Károly, a termelőszövetkezetek megyei szövetségének titkára is, aki a szövetség nevében köszöntötte a nyugdíjba vonuló, illetve a munkába álló elnököt.

* * *



Dr. Iványi Lajos 1948. május 1-én született Endrődön, így néhány hónap híján egyidős a Lenin Tsz elődjével, a Petőfi Tszcs-vel. Az általános iskoláit a Ligeti iskolában, a mezőgazdasági technikumot Orosházán végezte el, majd a szarvasi felsőfokú mezőgazdasági technikumba jelentkezett. Húszévesen kezdett dolgozni az endrői Szabad Föld Tsz-ben, ahol édesapja főkönyvelősködött. Öt éven át növénytermesztő agronómusként, majd 1974. január 1-től — amikor a Szabad Föld és a Lenin Tsz egyesült — Nagylapason üzemegység-vezetőként dolgozott.

Időközben elvégezte a Debreceni Agrártudományi Egyetemet levelező tagozaton, s 1977-ben szerzett diplomát, majd '78 őszétől a szarvasi mezőgazdasági főiskolán, az üzemtani tanszék adjunktusaként oktatott. Két év múlva Békéscsabára került az FLP-hez, ahol előbb igazgatóhelyettesként, majd 1982-től igazgatóként dolgozott. Üzemtanból egyetemi doktorrá avatták 1982 júniusában.

— Az általános iskola után tulajdonképpen a Soproni Erdészeti Technikumba kíváncsoztam, de a távolság és a szüleim anyagi helyzete miatt végül letettem szándékomról, s így inkább az orosházi technikumba iratkoztam be — mondja a tsz elnöke. Itt tanítottak meg a szakmára. Hétfőtől csütörtökig az iskolapadot koptattuk, az elméletet tanulva, pénteken és szombaton a tangazdaságban dolgoztunk. Kukoricát kapáltunk, kazlat raktunk, kaszáltunk. A 3—4. osztályban már hetesi szolgáltatásokon vettünk részt. Magyarán egy héten át kint laktunk a tankerületben, ahol az elletőistálló dolgozója mellé vagy a traktorosokhoz vagy a tehenészetbe voltunk beosztva. A gyakorlati oktatást gyakorlati vizsgával fejeztük be, s a vizsga feltétele volt, hogy addigra motor- és traktorvezetői jogosítványt kellett szerezni. Az érettségin hét tárgyból vizsgáztunk, ebből egy gyakorlat volt. Nekem azt mondta a tanár: „Na fiam itt ez a traktor, tegye fel rá az ekét, ott az az egy hold föld, szántsza fel! Ha kész, akkor szóljon!” Mikor végeztem, szóltam és megnézték a munkát. Négyest kaptam...

1984 januárjában Balázs István és Tímár Gergely keresett meg, s a tagság nevében hívott a Lenin Tsz-be elnöknek, s én igent mondtam. Hogy miért? Először is, mert ismertem a tsz-t, s biztos voltam benne, hogy az itteni kollektívával lehet tisztességesen dolgozni, másodsor pedig mert a szülőfaluba hívtak vissza. Emellett tudtam, hogy a szövetkezet tagsága, gépesítettsége, talajadottsága eredményes gazdálkodást tesz lehetővé, annak ellenére, hogy az 1983-as aszály miatt 14 milliós vesztesége volt a Leninnek. Ebben nem is csalódtam, az időjárásban viszont igen, de ezt nem is lehet, nem is szabad belekalkulálni a tervekbe.

Az elmúlt években fiatal szakembergárda jött össze a tsz-ben, s a szaktudással, az akarattal nincs is baj. A tapasztalatot pedig meg kellett szerezni, s ez nem is ment egyik napról a másikra. Jó a csapatmunka, nincsenek ellentétek, viták persze vannak. Bár a termelés eredményei — elsősorban az aszály miatt — nem a tervezettnek megfelelően alakultak, ennek ellenére örülök annak, hogy a tsz-tagok és a dolgozók szövetkezetből származó jövedelmét

— a háztájival együtt — sikerült növelni, örülök annak is, hogy ezekben a nyereség nélküli években megtartottuk a gépesítés műszaki színvonalát. Azt vallom, hogy a szövetkezet elsődleges feladata, hogy dolgozóinak tisztességes megélhetést nyújtson, persze a népgazdasági elvárásokkal összhangban. Én ebben a szellemben igyekszem dolgozni. Emellett segítve a tagok szakmai képzését, üdültetését.



Agrokémiai telep (1987)

Az 1985. évi képviselő-választások előtt lakossági kezdeményezésre jelölt lettem, majd megválasztottak Gyomaendrőd és Hunya, Dévaványa és Ecsegfalva lakóinak országgyűlési képviselőjévé. Nem könnyű munka, de szeretem csinálni.

Négy év után csak azt mondhatom, nem bántam meg, hogy visszajöttem Endrődre...

A termelőszövetkezetek a mezőgazdaság szocialista átszervezése óta eltelt több mint negyedszázad alatt látványos fejlődést értek el.

Tevékenységüknek köszönhetően élelmiszertermelésük nemzetközi összehasonlításban is magas színvonalú ellátást teremt az ország lakosságának, s ezen felül az élelmiszerexport az egyik legjelentősebb devizaszerzési forrásunk. A tsz-ek gazdasági eredményeinek javulása egyben a szövetkezeti parasztság boldogulásának biztos alapja lett. Létbiztonságot termelve emelte a mezőgazdasági munka presztízsét, s így a pályakezdő fiatalok is szívesen választják a mezőgazdasági szakmákat.

Terveink

Ilyen kiadványnál természetes az, hogy a múltról sok, a közelmúlt-ról és a jelenről kevesebb szó esik. Úgy gondoljuk azonban, hogy végül is az elképzelt jövőről, ha vázlatosan is, de szintén szólni kell. A jövő alapját több mint ötszáz tagunk munkája és elvárása jelenti, akiknek 50 százaléka nyugdíjas. Szövetkezetünknek csak akkor van jövője, ha nekünk, itt élőknek tisztességes megélhetést nyújt, melynek alapja a nyereséget termelő munka.

Növénytermesztésünket az adottságaink és a piaci igények határozzák meg. Törekedni kell a termesztés biztonságosabbá tételére. Ennek útja véleményünk szerint, a termesztés intenzívebbé tétele a peresi részen. Ezt elsősorban az öntözés fejlesztésében és az azt megháláló, magas árbevételű jelentő növények termesztésében látjuk. A nagylaposi, varjasi és a balai részen ennek elsősorban a talajadottságai hiányoznak. Itt a mostoha körülmények miatt kisebb ráfordításokkal, de tisztes eredménnyel termesztendő növények körében kell még célszerűbben válogatnunk.

Állattenyésztésben a jelenleg tartott három állatfaj — sertés, szarvasmarha és juh — jövője biztosnak látszik. Természetesen csak akkor, ha árbevételünk fedezetet ad az egyre növekvő költségek ellenére is a tisztes eredmény elérésére. Telepeink korszerűsítése a teljes kapacitás kihasználását lehetővé teszi, bővítése befejezés előtt áll. Üzemeltetésükhöz, takarmánnyal való ellátásukhoz az emberi szaktudás és munka, valamint a gépi kapacitás rendelkezésünkre áll.

Gépesítettségünk színvonala a nehéz évek ellenére nem csökkent. Ennek fenntartása, szakszerű üzemeltetése a jövőben is meghatározó lesz sorsunk alakulásában. A két fő ágazat eredményei, kiegészülve a melléktevékenységeink tisztes eredményt hozó árbevételeivel, adhatják a további évek, évtizedek megélhetésének alapjait. Ennek megvalósításához kell, a már sok sikert és eredményt adó összefogás, szorgalmas munka. Így lehet majd az ötvenedik és későbbi jubileumokon nyugodt és elégedett az emlékező.

Mozgalmi élet

Pártalapszervezet

A termelőszövetkezet megalakulásakor — 1948-ban — a községben egy területi pártszervezethez tartoztak a tsz párttagjai. Később, a központi határozatnak megfelelően több alapszervezet létesült Endrődön, s 1950-ben az első között alakult meg az üzemi pártszervezet, a Béke és a Petőfi Termelőszövetkezetekben. Az alapszervezet közvetlen feladata volt, hogy a szervezeti élet működése mellett segítse a termelőszövetkezet gazdasági munkáját, s erősítse a tagság helytállását a munkában és a szövetkezeti mozgalomban.

Az ellenforradalom után feloszlott a Magyar Dolgozók Pártja és megalakult az MSZMP. A szövetkezet újjászervezett pártalapszervezete segítette a munkásörség és a KISZ-alapszervezet megalakulását, majd munkáját.

Az elmúlt negyven évben a pártalapszervezet minden tagjára felelősségteljes munka hárult. A ma és a holnap feladatai is hasonló helytállást és tevékeny közreműködést kívánnak a termelőszövetkezet párttagjaitól.

A tsz pártalapszervezetének titkárai voltak a négy évtized alatt: Koloh Imre, Fülöp Imre, Majoros János, Tóth Mihály, Németh János, Legény Tamás, Giricz Sándor, Liziczai Sándor, Farkas Imre, Hegedűs Boldizsár, Tímár Benedek és Mészáros Lajos.

Pártvezetőség tagjai, titkár: Timár Gergely; tagok: Földvári István, Gellai Vincéné, Gyuricza Lajos, Kurilla István, Nagy László, Várfi András

KISZ

A szövetkezet fiataljai a Petőfi Tszcs megalakulását követő években a MADISZ-ban, az EPOSZ-ban, majd a DISZ-ben tevékenykedtek. 1957. március 21-én zászlót bontott a KISZ, s később vidéken, így Endrődön is kiépültek a Kommunista Ifjúsági Szövet-

ség alapszervezetei. A termelőszövetkezet KISZ-alapszervezetének 1961-ben 14 tagja volt. A szervezeti életben akkoriban az „Ifjúság a szocializmusért” és a „Jobb munkával, nagyobb tudással a szocializmus teljes felépítéséért” jelszavak jellemezték. Később a termelőszövetkezetek egyesülése során megnövekedett a KISZ-tagság létszáma, s az alapszervezet politikailag is megerősödött.

A tavalyi, 1987-es mozgalmi évben a „Jövők a tét”, az idei, 1988-as esztendőben „Milyen szocializmust építsünk?” akciók jegyében dolgozott, illetve dolgoznak a Lenin Tsz kiszesei.

A jelenleg harminckét tagú KISZ-alapszervezetét öttagú vezetőség irányítja. A KISZ-titkár, Dajkó István, vezetőségi tagok Farkas Ibolya, Pádi Margit, Kelemen István és Tímár Béla.

„Ma egyfajta korszakváltás részesei vagyunk. Alapkérdés tehát, hogy milyen legyen a szocialista jövő? A mai ifjúság döntő többsége teljesítményen alapuló, hatékonyan működő, biztonságot adó, demokratikus, korszerű szocialista társadalomban kíván élni, melyet az őszinteség, a nyíltság és a bátorság jellemez” — olvashatjuk az egyik idei alapszervezeti taggyűlés jegyzőkönyvében.

Az elmúlt negyven év alatt alapszervezeti KISZ-titkárok voltak: Dávid Vince, Kiszely Ilona, Szilágyi Imre, Véha Lajos, Gyebnár Lajos, Szalóki Mária, Vári Pál, Pelyva Anna, Roncsek Imre, Katona Irén, Dinya Emma, Iványi Lajos, Gonda István, Mészáros Lajos, Hornok Péter, Fekécs György, Harmati József, Földvári István, Gellai István, Vaszkó Béla, Katona László, Molnár István és Véha Béla.

Munkásőrök

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága már 1956 decemberében politikai feladatként jelölte meg a gyári munkások felfegyverzését, majd 1957. február 18-án megjelent a Népköztársaság Elnöki Tanácsának törvényerejű rendelete a munkásőrség megszervezéséről. Endrődön 1957. március 14-én negyvenketten tettek esküt a proletár hatalom védelmére a Gyomai Önálló Század tagjaiként. A század Polányi Máté nevét vette fel. A termelőszövetkezet tagjai közül 1957-ben a munkásőrség alapítójaként szerelt fel Balázs István, Czikkely Sándor, Harnos Mátyás, Giricz Sándor, Hunya Menyhért, Hegedűs Boldizsár és Tóth Mihály.

A harmincegy év alatt hatvanan kaptak munkásőri pártmegbízást az alapszervezettől. Jelenleg kilencen tényleges, ketten készen-

léti tartalékállományban teljesítenek szolgálatot. A termelőszövetkezet munkásőrei közül parancsnoki beosztásban volt Gyebnár József, Czikkely Sándor, Németh János, Szujó Lajos, Dávid Imre, Radics János, Szilágyi János és Liziczai László. Jelenleg Katona Vincének, Kurilla Istvánnak és Szujó Lajosnak van parancsnoki beosztása. A szövetkezet munkásőrei mindig példásan teljesítették és teljesítik kötelességeiket. Szolgálatuk ellátásához a pártalapszervezettől, a termelőszövetkezettől és családi környezetüktől is kapnak támogatást, segítséget és elismerést.

Szocialista brigádmozgalom

A szocialista munkaverseny célja, hogy elősegítse a tervek megvalósulását, a termelés hatékonyságát, hozzájáruljon a tartalékok feltárásához, azok hasznosításához, erősítse a munkaerkölcsöt, ösztönözze az általános és a szakmai műveltség gyarapítását, a közösségi szellem fejlődését. A termelőszövetkezeti brigádmozgalmat a szakvezetés bevonásával a versenybizottság irányítja, amely szervezi és értékeli a mozgalmat, s munkájáról évente egy alkalommal beszámol a termelőszövetkezet vezetőségének. A tsz-ben jelenleg nyolc szocialista brigád 93 tagja tett vállalást az idei, 1988-as gazdasági év sikeres végrehajtása érdekében.

A Lenin Tsz brigádjai:

Április 4. szocialista brigád (1969-ben alakult). Vezetője: Bukva István. A brigádnak 18 tagja van. Eddig 18 alkalommal nyerték el a szocialista brigád címet. A brigád az aranykoszorús plakett tulajdonosa. Tagjai a növénytermesztés területén dolgoznak, s vállalásaik között 1897 hektár őszi búza, 1035 hektár kukorica és 521 hektár napraforgó nagyüzemi termelésével kapcsolatos munkák elvégzése szerepel.

Május 1. szocialista brigád (1972-ben alakult). Vezetője: Dinya Imre. A brigádnak 14 tagja van. Eddig 13 alkalommal nyerték el a szocialista brigád címet, s emellett az aranykoszorús plakett és a Szövetkezet Kiváló Brigádja kitüntető cím birtokosai. A brigád az állattenyésztés területén dolgozik, s a tenyészkocartartás és a sertéshizlalás eredményének javítására tett vállalást.

Ságvári Endre szocialista brigád (1976-ban alakult). Vezetője: Földvári István. A brigádnak 7 tagja van. Tizenkét alkalommal nyerték el a szocialista brigád címet, s ugyancsak az aranykoszorús

plakett tulajdonosai. A brigád tagjai a gépjávitás területén dolgoznak, s a termelőszövetkezet erő- és munkagépparkjának javítására, karbantartására tettek vállalást.

Polányi Máté szocialista brigád (1978-ban alakult). Vezetője: Gyuricza Lajos. A brigádnak nyolc tagja van. Tízszer nyerték el a szocialista brigád címet, s a brigád megkapta az aranykoszorús plakettet. A brigád a termelőszövetkezet gépparkjának javításán túl a szárító üzemeltetésére és karbantartására tett vállalást.

Ady Endre szocialista brigád (1978-ban alakult). Vezetője: Szabó István. A brigád 9 tagú. Tíz alkalommal nyerték el a szocialista brigád címet, s tulajdonosai az aranykoszorús plakettnek. Az építőrészleg brigádjaként vállalták a termelőszövetkezet épületberuházásainak határidőre való elkészítését.

Rózsa Ferenc szocialista brigád (1979-ben alakult). Vezetője: Farkas Imre. A brigád 11 tagú. A szocialista brigád címet kilenc alkalommal nyerték el, s emellett tulajdonosai az aranykoszorús plakettnek. A brigád tagjai a szállítás területén dolgoznak, s a költségkímélő gépjármű-üzemeltetésen túl a balesetmentes gépjárművezetést vállalták.

Mező Imre szocialista brigád (1981-ben alakult). Vezetője: Bacsa Vendel. A brigád öttagú. A brigád hét alkalommal nyerte el a szocialista brigád címet, s az ezüstkoszorús plakett tulajdonosa. A brigád tagjai a keverőüzemben dolgoznak, s vállalták a jó minőségű abraktakarmányok elkészítését.

Dobi István szocialista brigád (1985-ben alakult). Vezetője: dr. Áts Tamás. A brigád huszonegy tagú. Két alkalommal nyerték el a szocialista brigád címet, s emellett brigádzászló tulajdonosai. A brigád tagjai a központi iroda dolgozói és a gépkocsivezetők közül kerültek ki. Vállalásaik között a gyors és pontos ügyintézés, s a megbízható adatszolgáltatás szerepel.

Vöröskereszt-alapszervezet

A termelőszövetkezet Vöröskereszt-alapszervezete 1969-ben alakult. Jelenleg 34 tagja van. Az egészségvédelem területén fontos feladatuknak tekintik a helyes életmód, a testmozgás, a szabadidő hasznos eltöltésének népszerűsítését, segítik az alkoholelles bizottság üzemi felelősének munkáját. Az alapszervezet tevékenységének másik fontos területe a családvédelem. Támogatják és

segítséget nyújtanak a hátrányos helyzetű családoknak, és a tsz szociális bizottságával együttműködve az idős tsz-tagok támogatásában is aktívan részt vesznek.

Az alapszervezet évente két alkalommal szervez véradást. Jelenleg 55 nyilvántartott véradójuk van, s a levett vér mennyisége évente átlagosan 28 liter.

Évente kétszer rendeznek taggyűlést és négy alkalommal vezető-ségi gyűlést, melyen az időszerű problémákat tárgyalják meg.

Nőbizottság

A termelőszövetkezet nőbizottságában öten tevékenykednek. Feladatuk, hogy a termelőszövetkezet nődolgozói felkészültségüknek megfelelően vegyenek részt a szövetkezeti mozgalom tevékenységében és irányításában, segítik a munkakörhöz szükséges szakmai továbbképzést és a politikai munkát. A nőbizottság ezenkívül közreműködik a tsz-tagok külföldi üdültetésének, valamint az évente két alkalommal rendezett véradónap megszervezésében. A szociális bizottsággal közösen évente felülvizsgálják a nagycsaládok anyagi helyzetét, és a lehetőségekhez mérten segíyeznek. Tartják a kapcsolatot a gyesen levő kismamákkal, rendszeresen tájékoztatva őket a szövetkezet időszerű munkáiról és a tsz programjairól.

Kitüntetettjeink

*„Szép a munka a haza javáért
Igazságért és a szabadságért,
A hazáját védje minden ember
A munkával és a becsülettel . . .”*
JUHÁSZ GYULA

SZOCIALISTA HAZÁÉRT ÉRDEMREND: Fekécs Mihály, 1968.

MUNKÁS-PARASZT HATALOMÉRT EMLÉKÉREM: Babos József, 1957.

HARCI ÉRDEMÉREM: Árvai József, Dávid Libóriusz, Gyuricza Mátyás, 1968.

TANÁCSKÖZTÁRSASÁGI EMLÉKÉREM: Abonyi Sándor, Árvai József, Babos József, Bótos István, Bukva Pál, Dávid Libóriusz, Fekécs Mihály, Gácsi Mihály, Gyuricza Mátyás, Hanyecz Imre, Majoros János I., Sárhegyi András, Szujó Vince, Uhrin Imre, 1959.

FELSZABADULÁSI JUBILEUMI EMLÉKÉREM: Babos József, Balázs István, Bánfi Gyula, Bela Pálné, Binges Illés, Bukva Pál, Czikkely Sándor, Farkas Imre I., Fekécs Mihály, Gácsi István, Giricz Sándor, Gonda Józsefné, Gyebnár Lajos, Gubuczna Lajos, Gyebnár Vendel, Harnos István, Hornok János, Katona Lajos, Kiss Imre, Kovács Lajos I., Majoros János I., Nagy Imre, Németh János, Sárhegyi András, Soczó Imréné, Szeles János, Timár Vincéné, Tóth Mihály, Uhrin Imre, özv. Uhrin Imréné, Szakálos István, 1970.

MUNKA ÉRDEMREND ARANY FOKOZAT: Balázs István, 1984.

MUNKA ÉRDEMREND EZÜST FOKOZAT: Harnos Mátyás 1973, Bánfi Gyula 1975, Balázs István, Timár Gergely 1977.

MUNKA ÉRDEMREND BRONZ FOKOZAT: Majoros János I. 1964, Timár Vincéné, Balázs István, Czikkely Sándor 1970, Hunya Menyhért 1977, Timár Tibor 1981, Iványi Vince I. 1983, Timár Imre 1986, Gellai Vincéné 1987.

MUNKA ÉRDEMREND: Hollósi István I. 1959, Németh János 1960, Balázs István 1961.

HAZA SZOLGÁLATAÉRT ÉRDEMÉREM ARANY FOKOZAT: Balázs István 1973, Timár Gergely 1980, Szujó Lajos III. 1983, Balogh Lajos 1986.

HAZA SZOLGÁLATAÉRT ÉRDEMÉREM EZÜST FOKOZAT: Timár Gergely 1970, Szujó Lajos III. 1972, Varju István II. 1975.

HONVÉDELMI ÉRDEMÉREM: Liziczai Sándor 1979, Fekécs György III. 1986, Csikós Zoltán 1987.

ÁRVÍZVÉDELMI EMLÉKÉREM: Benko István 1954, Barják Imre II., Gyuricza Máté, Kurilla István III, Maródi Mihály, Mészáros Lajos, Pelyva József I., Rupcsó Mihály, Soczó Vince, Timár József I. 1970.

SZOT-EMLEKÉREM: Fekécs Mihály 1970.

SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT: Hegedűs Boldizsár 1977.

SÁGVÁRI-EMLEKÉREM: Mészáros Lajos 1970.

KIVÁLÓ MUNKÁSŐR: Balázs István, Binges Illés, Dávid Imre, Galambos Boldizsár, Liziczai László, Katona Vince, Szilágyi János, Szujó Lajos, Timár Tibor, Timár Gergely.

MUNKÁSŐR EMLÉKÉREM: Babos József, Balázs István, Bánfi Gyula, Dávid Imre, Fekécs Mihály, Galambos Boldizsár, Giricz Sándor, Harnos Mátyás, Hornok János, Hegedűs Boldizsár, Hunya Menyhért, Liziczai László, Mikó Imre, Novák Mihály, Pádi Tibor, Radics János, Stranzki Lajos, Szilágyi János, Timár Gergely, Tóth Mihály, Palercsik Vince.

SZOLGÁLATI ÉRDEMÉREM: Balázs István, Bánfi Gyula, Binges Illés, Dávid Imre, Giricz Sándor, Gyebnár Lajos, Galambos Boldizsár, Hegedűs Boldizsár, Hunya Menyhért, Katona Vince, Kurilla István, Liziczai László, Németh János, Novák Mihály, Pádi Tibor, Radics János, Szujó Lajos, Szilágyi János, Timár Gergely, Timár Tibor, Timár Vince, Palercsik Vince.

Egyéb kitüntetések:

Mezőgazdasági Kiváló Dolgozó (MÉM) 85 fő.

Kiváló Termelőszövetkezeti Munkáért (TOT) 11 fő.

Kiváló Termelőszövetkezeti Tag (tsz-vezetőség) 120 fő.

Törzsgárdatag 20 éves, 167 fő.

Törzsgárdatag 10 éves, 206 fő.

A termelőszövetkezet szervezete

1. Testületi szervek

A tsz testületi vezető szervei: **KÖZGYŰLÉS:** A szövetkezet legfőbb testületi vezető szerve, mely a tagok összességéből áll.

Hatásköre: Alapszabály megállapítása, tisztségviselők megválasztása, középtávú tervek meghatározása, beszámoltatás, egyesülés — szétválásban döntés, egyéb.

KÜLDÖTTGYŰLÉS: A szövetkezet képviseleti alapon működő irányító testületi szerve, mely a tagok által választott küldöttekből áll.

Hatásköre: éves terv és mérleg megállapítása, irányelvek meghatározása, a munka mérése és díjazása, beszámoltatás, egyéb.

VEZETŐSÉG: A termelőszövetkezet általános hatáskörű választott testületi vezető szerve. A vezetőséget a közgyűlés tagjai sorából öt évre titkos szavazással választja meg.

Hatásköre: teljes felelősséggel, önállóan szervezi és irányítja a tsz működését és gazdálkodását; dönt és intézkedik a tsz szervezeti életével, működésével és gazdálkodásával kapcsolatos minden ügyben.

Tagjai: dr. Iványi Lajos, Timár Gergely, Varjuné Ambrózi Jozefa, Forster Gusztáv, Dinya Imre IV., Galambos Imréné, Rác József II., Szurovecz Miklós, Wolf József, Gonda István II., Katona János, Hanyecz László II., Csikós Zoltán, Vaszkó Béla II., Timár Béla II.

ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG: A tsz egész tevékenységére kiterjedő folyamatos belső ellenőrzésre jogosult bizottsága.

Tagjai: Fekécs György elnök, Almási János, Katona Béla, Koloh Zoltán, Lövei Zoltán, Hornok Imréné, Szabó András.

A közgyűlésnek van alárendelve, évente egy alkalommal beszámol munkájáról a közgyűlésnek.

2. Munkahelyi közösségek.

Munkaszervezeti egységek csoportja:

Nagylaposi munkahelyi közösség vezetője: Vaszkó Béla II.; Peresi munkahelyi közösség vezetője: Gonda István; Központi munkahelyi közösség vezetője Timár Tibor.

A munkahelyi közösségek szükség szerint, de legalább évi egy alkalommal üléseznek, ahol a küldöttgyűlés napirendjének anyagát megtárgyalják.

Feladata: megválasztja, felmenti a küldöttgyűlés küldötteit. Dönt, véleményez, kezdeményez adott feladatok kapcsán.

3. A közgyűlés által létrehozott állandó bizottságok:

NŐBIZOTTSÁG: a dolgozó nők sajátos érdekeinek képviselője, közreműködik a nők gazdasági, politikai, szociális, kulturális helyzetének elemzésében.

Tagjai: Varjuné Ambrózi Jozefa elnök, Hornok Imréné, Vaszkó Lajosné, Bálintné Nagy Teréz, Gellai Vincéné.

Tevékenységről a küldöttgyűlésnek számol be, évente egy alkalommal.

DÖNTŐBIZOTTSÁG: A tag jogaival, kötelességeivel kapcsolatban a tsz és a tagjai között keletkezett jogviták eldöntése a feladata.

Tagjai: Epresi Mihály elnök, Timár Benedek, Szabó Lajos III., Vaszkó Sándorné, Pádi Tibor.

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI TANÁCS: társadalombiztosítással kapcsolatos vitás ügyek felülvizsgálata. A téma kapcsán javaslattevő, döntést hozó ellenőrzési jogkörrel rendelkező bizottság, mely a tsz küldöttgyűlésének van alárendelve.

Tagjai: Rupcsó Mihályné elnök, Kolohné Gácsi Gizella, Szabó Gyuláné, Vaszkó Béla III.

4. Vezetőség bizottságai

a) Háztáji bizottság: — a háztáji gazdaság támogatása, a közös és a háztáji kapcsolatának fejlesztése, az árutermelés szélesítése a feladata.

Elnöke: Liziczai Sándor

Tagjai: Benko Lajos, Szelei Bálint I., Rávai Béla, Iványi Vince, I., Binges Boldizsár, Ipacs Rezső.

b) Szociális, egészségügyi és rehabilitációs bizottság
Feladata szociális, egészségügyi segélyek felhasználásával, ügyvitelével kapcsolatos feladatok ellátása.

Elnöke: Balázs István

Tagjai: Gellai Sándorné, Hornok János, Fekécs János, Timár Tibor, Debreczeni Lajosné, Farkas Máténé.

c) Oktatási, kulturális és sportbizottság

Szervezi és irányítja a szövetségben folyó oktatási, kulturális és sportmunkát.

Elnöke: Pádi Margit

Tagjai: Gyurán Sándor, Pintér Istvánné, Földvári István.

d) Versenybizottság

Feladata a szocialista versenymozgalom feltételeinek biztosítása, értékelése, ellenőrzése.

Elnöke: Fekécs György

Tagjai: Bálint Károly, Dinya Máté, Hornok József I., Farkas Máténé.

e) Munkavédelmi és tűzvédelmi bizottság

A szövetségben a biztonságos munkavégzés feltételeinek megteremtése a feladata.

Elnök: Hornok József II.

Tagjai: Timár Tibor, Molnár István, Tóth László, Putnoki József.

Tisztségviselők, magasabb vezetői munkakört betöltő dolgozók, üzemi vezetők

Tisztségviselők: elnök, elnökhelyettes, vezetőség tagjai, ellenőrző bizottság elnöke és tagjai, szövetségi döntőbizottság elnöke és tagjai, szövetségi nőbizottság elnöke, területi szövetség küldöttgyűlésére választott küldöttek, a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsába megválasztott tag.

Magasabb vezetői munkakört betöltő dolgozók, üzemi vezetők

Tsz-elnök: dr. Iványi Lajos
főagronómus: Várfi András
főkönyvelő: dr. Galambos Imréné
főállattenyésztő: Forster Gusztáv
műszaki vezető: Hornok József
üzemi állatorvos: dr. Áts Tamás
üzemi párttitkár: Timár Gergely
növényvédelmi agronómus: Nagy Zoltán
energetikus: Timár Benedek
személyzeti vezető: Fekécs György
munkavédelmi vezető: Timár Tibor
közgazdasági csop. vez.: Zsikla Györgyné
pénzügyi számviteli csop. vez.: Gellai Sándorné
agrokémiai telepvezető: Petrovszki János
üzemegység-vezetők: Molnár István, Eperjesi Mihály
sertéságazat-vezető: Putnoki József
gépezem ágazatvezetője: Katona Vince
központiműhely-vezető: Tóth László
ágazatvezetők: Gyurán Sándor, Bálint Károly, Dinya Máté,
Farkas Béla
építésvezető: Bárdi Zoltán
gépezemeltető: Hornok József II.
szállítási vezető: Farkas Imre III.
telepvezetők: Timár István V., Csikós Zoltán, Szujó Lajos III.
homokbánya-vezető: Radics János
műszakvezető: Hornok Nándor
háztáji agronómus: Liziczai Sándor.

Felhasznált irodalom

Berend T. Iván: Gazdasági útkeresés 1956—1965 (Magvető, 1983)

*Simon Péter: A magyar parasztság sorsfordulója 1946—1949
(Kossuth, 1984)*

Endrődi csendőrsortűz 1935 (Budapest, 1975)

Mezőgazdasági szövetkezetek Magyarországon (Budapest, 1985)

Szarvas járás—város szabad negyedszázada 1945—1970

Endrődi Híradó (II. évfolyam 3—4. szám)

(A termelőszövetkezettel kapcsolatos anyagok, adatok összegyűjtéséhez Márton Gábor nyújtott segítséget, melyet ezúton köszönünk meg.)

Tartalom

Előszó	3
Endrőd	5
A föld	9
Az endrődi földmunkásmozgalom	13
A földosztás	16
Szövetkezetesítés	19
Az alapítás	22
Hol van az a jólét, amit hirdetnek?	27
Vetettünk a hóban mezítláb	32
Az első egyesülés	37
Jog és kötelesség	45
Nehéz esztendő	50
Kiváló szövetkezet	62
A fiatalok	68
Két elnök	72
Terveink	82
Mozgalmi élet	83
Kitüntetettjeink	88
A termelőszövetkezet szervezete	90
Felhasznált irodalom	94



ISBN 963 02 5919 2

Kiadja a Gyomaendrődi Lenin Mgtsz
Felelős kiadó: Dr. Iványi Lajos
Felelős szerkesztő: Hornok Ernő
Készült: Pannon Nyomda, Veszprém 88 81650
1000 példányban, 6 A/5 ív terjedelemben
Felelős vezető: Danóczy Balázs igazgató